



Kooperatif Postası

# KARINCA

HAZİRAN 2021 YIL: 87 SAYI: 1014 ISSN: 1300-1450

2021 DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ KORKUTLU OLSUN





# KARINCA

Yıl: 87 Sayı: 1014  
Haziran 2021  
ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma  
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

#### Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

#### Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Prof. Dr. Hasan YAYLI

#### Editörler Kurulu

Prof. Dr. Nurettin PARILTI  
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM  
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN  
Prof. Dr. Turhan ÇETİN  
Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU  
Prof. Dr. Hasan YAYLI  
Prof. Dr. Mehmet BAŞ

**İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)**  
Head Office and Correspondence Address  
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6  
06570 Çankaya - ANKARA  
Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11  
Belge Geçer: (0312) 472 97 64  
www.koopkur.org.tr  
koopkur@gmail.com  
admin@koopkur.org.tr

#### Hesaplarımız

T.C. Ziraat Bankası Cevizlidere Şubesi  
Hesap Nu.: 7970378-5003  
İBAN : TR45 0001 0019 2507 9703 7850 03

#### Abone Şartları

Yıllık Abone Bedeli: 120 TL. (KDV Dahil)  
Fiyatı: 10 TL. (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)  
24 a year, airmail included Correspondence relating to  
the review should be sent to

"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Araştırma  
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına  
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6  
06570 Çankaya - ANKARA  
20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışır,  
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU  
Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim  
Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi  
"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative  
Association founded in 1931

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.  
Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez  
Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

#### Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

#### Basım Tarihi

30 Haziran 2021

#### Basım Yeri & Tasarım

#### GÜVEN MATBAACILIK

Ali Ferhat ÖREN

Kazım Karabekir Cad. 39/47 İskitler/ANKARA  
Tel: 0312 342 02 82 Faks: 0312 342 02 32  
info@guvenmatbaacilik.net

## Bu Sayıda.....

<b>BAŞYAZI</b>	<b>3</b>
<b>SONER ALTAŞ</b> <b>KOOPERATİF YÖNETİM KURULU</b> <b>ÜYELERİNİN İBRASINDA DİKKAT</b> <b>EDİLECEK HUSUSLAR</b>	<b>5</b>
<b>MUSTAFA YAVUZ</b> <b>KOOPERATİFLERDE YÖNETİM KURULU</b> <b>ÜYELERİNİN GENEL KURUL KARARLARI</b> <b>ALEYHİNE İPTAL DAVASI AÇABİLMESİ</b>	<b>13</b>
<b>HASAN YAYLI</b> <b>5 HAZİRAN DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ</b>	<b>20</b>
<b>YETER DEMİR USLU</b> <b>TÜRKİYE SAĞLIK</b> <b>SİSTEMİNİN İNCELENMESİ</b>	<b>25</b>
<b>İRFAN ÜNVER NASRATTINOĞLU</b> <b>GAGAUZ TÜRKLERİ ÜZERİNE</b> <b>DÜŞÜNCELER</b>	<b>33</b>
<b>MEHMET YASİN ERKAN</b> <b>TÜRKİYE'DE BELEDİYECİLİK ÇEŞİTLERİ</b> <b>VE KÜLTÜREL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI</b>	<b>39</b>
<b>HAZAL OĞUZ</b> <b>"REKLAM"IN SINIFLANDIRILMASI :</b> <b>ÇEŞİTLİ KATEGORİLER ÜZERİNDEN BİR</b> <b>DEĞERLENDİRME</b>	<b>45</b>

Dergimizde yayınlanan yazıların sorumluluğu  
yazarlarına aittir.

# Başyazı

## Değerli kooperatif dostları;

Karınca dergisinin Haziran 2021 tarihine rastlayan 1014. sayısını sizlerle buluşturmaktan mutluluk duyuyoruz. 2019 yılının aralık ayında Çin'de başlayıp daha sonra tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi hala insanlığın ilk gündem maddesi olmayı sürdürmektedir. Dünyadaki vaka sayıları 200 milyona yaklaşırken vefat sayıları da 4 milyon sınırına dayanmış durumdadır. Dünya üzerinde geliştirilen aşular ile özellikle aşıya ulaşma noktasında görece sorun yaşamayan ülkeler başta olmak üzere tüm dünyadaki aşılama sayısı 2 milyara ulaşmış durumdadır. Yaygın aşı uygulaması noktasında gelişmiş ülkeler hızlı bir şekilde vatandaşlarını aşılarken bir çok az gelişmiş ülke toplumunda aşıya erişim noktasında yaşanan sorunlardan dolayı tüm dünyada aşı eşitsizliği belirgin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde son dönemde aşı tedarikinde yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak tüm toplumun temmuz sonuna kadar aşılama hedeflenmekte ve bu hedefe ulaşmak noktasında herhangi bir engel görülmemektedir. Gerek tedarik edilen aşı sayısı ve gerekse Türk sağlık sisteminin güçlü altyapısı sayesinde günlük bir buçuk milyon dozu bulan bir aşılama uygulaması ile toplumsal bağışıklığın sağlanması sürecinde hızlı bir şekilde ilerlenmekte olması sayesinde kısıtlamaların hafifletilmesi hatta kaldırılması esasına dayanan normalleşme adımları da hızla atılmaktadır.

İnsanlığın bugün ulaştığı olduğu medeniyetinin temel prensibi olarak bireysel hak ve özgürlükler gösterilmektedir. Fakat pandemi sürecinin yönetiminde insanlığın en temel kazanımı olan temel hak ve özgürlükleri hedef alan politika uygulamaları en çok tartışılan konulardan olmuştur. Zira PCR testi için örnek almanın kişi dokunulmazlığına, sokak kısıtlamaları ve şehirlerarası seyahat kısıtlamalarının seyahat ve yerleşme özgürlüğüne, fiyasyon uygulamaları ve karantina uygulamalarının kişi dokunulmazlığı ve konut dokunulmazlığına ...v.d. birçok politika uygulamasının temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmasına neden olması açısından tartışılmıştır.

Diğer taraftan Covid-19 pandemisinin en önemli sonuçlarından biri de son yüz yılda inşa edilen toplumsal yaşamın alışlageldik dengensin bozulması olmuştur. Pandemi insanlığın kurduğu mevcut sosyal ve ekonomik düzenin ne denli kırılgan olduğunu göstermiş, üretim ve tüketim süreçlerindeki en ufak bir duraklama ya da yavaşlamanın, küresel ve ulusal ekonomileri ciddi biçimde tehdit ettiğini, tedarik zincirlerindeki aksaklıkların gündelik yaşamı paralyze edip büyük paniğe yol açabildiğini gözler önüne sermiştir. Hükümetler "kapanma" kararları aldığı durumlarda bile mevcut düzenin sahip olduğu dengenin asgari düzeyde sürdürülmesini sağlamaya yönelik olarak esneklikler tanımlamak zorunda kalmış ve bu durum da bazen eleştiri konusu olmuştur. Pandemi sürecinde hiçbir ülkenin uzun süreli bir "tam kapanma" kararı alamamasının temel nedeni de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira "tam kapanma" kararı alınması durumunda sosyal ve ekonomik düzenin sürdürülebilir olması mümkün olmayacaktır. Modernizmin ürettiği/dayattığı yaşam formu içerisinde toplumun kahir ekseriyetinin "tam kapanma" uygulamasına ayak uydurabilmesi mümkün değildir. Bu imkansızlığın temel nedeni bireylerin yeterli düzeyde fizyolojik ihtiyaçları karşılanmasını mümkün kılacak bir stoğa sahip olmaması/olamaması olarak

gösterilebilir. Geleneksel yaşam formunda sahip olunan birçok yetkinliğin, temel gıda maddeleri noktasında uzun bir süre hanelerin kendi kendine yeterli olabilmelerini mümkün kılacak stoğa sahip olabilmeleri gibi bir durumun, modern yaşamda karşılığının olmadığı/olamayacağı açıktır.

**Covid-19** pandemisine ilişkin deneyimimizin üzerinden geçen bir buçuk yıllık süre, pandeminin özellikle kentsel alanlarda daha etkili olduğu ve diğer taraftan da kentin dar gelirli ve yoksul kesimleri üzerinde daha yoğun yayıldığı yönündeki tespittir.

İnsanlık tarihinde karşılaşılan salgınlar medeniyetin inşası sürecinde birer öğretici tecrübe olarak da görülmektedir. Zira medeniyet insanlığın karşılaştığı meydan okumalara verdiği cevapların toplamı yolu ile inşa edilmektedir. Bu anlamda en büyük meydan okumalardan biri olan salgınlar da medeniyet inşası sürecinde birtakım dersler taşımaktadır.

**Covid-19** pandemisi ile değişen toplumsal alışkanlıkların ve inşa edilen yeni normal uygulamalarının bir kısmının pandemi sonrasına nasıl ve ne düzeyde taşınacağı önemli tartışma alanlarından birisidir. Pandemi yönetiminin mottosu haline gelen “**maske, mesafe ve temizlik**” uygulamasının beraberinde getirdiği, kısmi kapanma, izolasyon gibi politikalar ile bir çok sosyal, kültürel ve ekonomik davranışlarımızda değişimler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde uzaktan çalışma uygulamaları yaygınlaşmış, eğitim hizmetleri büyük oranda uzaktan eğitim yöntemi ile sunulmuş, alışveriş ihtiyacının internet tabanlı tedarikçiler eliyle gerçekleştirilmesi uygulaması yaygınlaşmıştır. Bu tür uygulamaların pandemi sonrasında artarak devam edeceğini söylemek mümkün değilse de bir kısmının belli düzeyde pandemi sonrasında da alışkanlıklarımızın ve pandemi sonrası normalin bir parçası olacağı söylenebilir. Yine bu dönemde sağlık ve tarım başta olmak üzere temel ihtiyaçların tedariki en az savunma ve enerji kadar stratejik öneme sahip sektörler haline gelmiştir. Pandemi sonrası yeni normalin oluşması sürecinde hükümet politikaları ve bireysel tercihlerin inşasında bu tür gelişmelerin göz ardı edilmemesi önem arz etmektedir.

Haziran ayı ülkemiz kooperatifçilik kültürü açısından da önemli bir tarihtir. Zira **Atatürk, 30 Haziran 1936'da**, İçel'in Tekir köyünde **Atatürk**'ün sahibi olduğu Tekir çiftliği civarındaki çiftçileri tarım kredi kooperatifi kurmaları için cesaretlendirerek örgütlemiştir. Merkezi Tekir Çiftliği olmak üzere bir tarım kredi kooperatif kurmak üzere 10 köyden 36 üretici, kurucu üye olarak Silifke Ziraat Bankasına imzalı bir dilekçe vermişlerdir. Soyadı Kanunu çıkıncaya kadar **Mustafa Kemal** adını kullanan **Atatürk**, özel bir yasayla kendisine **Atatürk** soyadı verildikten sonra ilk kez **Kemal Atatürk** ismini kullanarak ve kooperatifin 1 nolu kurucu üyesi olarak bu dilekçeyi imzalamıştır.

Ülkemizde Memleket Sandıkları ile başlayan, loca, imece gibi tarihe ait sosyo-ekonomik örgütlenmelerin, modern anlamda kooperatifçiliğin gelişmesine zemin oluşturduğu söylenebilir. Kooperatifler; demokratik yönetimleriyle, sorumluluk, eşitlik, adalet, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin kılavuzluk ettiği girişimler olarak diğer işletmelerden ayrılırlar ve etkinliklerinin merkezine insanı koyarlar. Bu nedenle, kooperatifçilik, bireylerin ve toplumun ekonomik ve sosyal kalkınması açısından önemlidir. Ülkemizde son dönemde bazı kooperatif şirketlerin güçlü ekonomik yapılar olarak ortaya çıkmakta olması sevindirici bir gelişme olsa da yeterli olmadığı açıktır. Ülkemizde kooperatif bilincinin gelişmesi ve derinleşmesine yönelik çabaların en önemli kurumsal karşılıklarından biri olan Türk Kooperatifçilik Kurumu bu amaç doğrultusunda birçok çalışma yapmaktadır.

***Bu çalışmalar içinde Kurumun da yüz akı olan Karınca Dergisi bu ay 1014. sayısı ile siz değerli okuyucularımızla buluşmaktadır. Bu vesile ile yaklaşan kurban bayramınızı tebrik ediyor pandemi etkisinin görece azaldığı ve eski normalin kısmen de olsa yaşanabileceği bir bayram olmasını umuyorum.***

# KOOPERATİF YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN İBRASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR<sup>1</sup>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-0466>

Soner ALTAŞ\*

## Özet

Yönetim kurulu üyelerinin kooperatife verdikleri zarar dolayısıyla oluşan hukukî sorumluluklarını ortadan kaldıran usullerden birisi ibradır. İbra kararı alınırken birtakım yasaklara uyulması ve bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Aksi takdirde, geçerli bir ibra kararından bahsedilemez. Bu çalışmada, kooperatifin yönetim kurulu üyeleri hakkında ibra kararı alınırken uyulması gereken usul, yönetim kurulu üyelerinin ibra kararında oydan yoksunluk hali, oydan yoksunluğun ibra kararına etkisi ve ibraları keyfî olarak reddedilen yönetim kurulu üyelerinin başvurabilecekleri yollar ele alınmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** yönetim kurulu, ibra, oydan yoksunluk, temsilci, karar yetersayısı, bozma davası.

## 1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu<sup>2</sup> (KK<sup>3</sup>)'nin 62'nci maddesinin üçüncü fıkrasında “Yönetim Kurulu üyeleri ve kooperatif memurları, kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumludurlar.” hükmüne yer verilerek, kooperatif yönetim kurulu üyelerinin hukukî sorumlulukları düzenlenmiş, Yasanın 98'inci maddesinde ise “Bu kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki Anonim şirketlere ait hükümler uygulanır.” denilerek, yönetim kurulu üyelerinin hukuki sorumlulukları noktasında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu<sup>4</sup> (TTK)'nin anonim şirketlere dair hükümlerinin kooperatiflere de uygulanması öngörülmüştür.

### \*Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına aittir.

2) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için “KK” kısaltması kullanılmıştır.

4) 14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.



Bu sorumluluk hükümlerinden hareketle, kooperatifin yönetim kurulu üyeleri, eğer kanundan ve anasözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlâl edip kooperatifin zararına sebebiyet verilerse, kooperatife, ortaklara ve kooperatifin alacaklılarına karşı sorumlulukları doğar. Sorumluluk davasını kooperatif, ortaklar, alacaklılar ve iflas halinde iflas idaresi açabilir<sup>6</sup>.

Yönetim kurulu üyelerinin kooperatife verdikleri zarar dolayısıyla oluşan hukukî sorumluluklarını ortadan kaldıran usullerden birisi ibradır. Kelime olarak “*aklama, temize çıkarma*”<sup>7</sup> anlamına gelen ibra, hukuk terminolojisi yönünden “*borçluyu borcundan kurtarmak, alacaklının bir hakkından tamamen veya kısmen vazgeçmesi*” şeklinde tanımlanabilir<sup>8</sup>.

Diğer bir deyişle, ibra, kooperatifin yönetim kurulu üyelerinin yapmış oldukları işlemlerden dolayı zararı doğmuş olsa dahi, ortakların bu duruma razı olduğu ve yönetim kurulu üyelerinin sorumluluklarına gitmeyeceği anlamına gelir<sup>9</sup>.

Bununla birlikte, ibra kararı alınırken birtakım yasaklara uyulması ve bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Aksi takdirde, geçerli bir ibra karardan bahsedilemez. İşte bu çalışmada, kooperatifin yönetim kurulu üyeleri hakkında ibra kararı alırken uyulması gereken usul, yönetim kurulu üyelerinin ibra kararında oydan yoksunluk hali, oydan yoksunluğun ibra kararına etkisi ve ibraları keyfi olarak reddedilen yönetim kurulu üyelerinin başvurabilecekleri yollar üzerinde durulacaktır.

## 2. İbra Kararı Almaya Yetkili Organ Ve Karar Yeter Sayısı

KK'nun 42'nci maddesine göre, yönetim kurulunu ibra etmek genel kurulun devredemeyeceği görev ve yetkilerinden birisidir. Benzer şekilde, TTK'nın 408'inci maddesinin 2/b bendi uyarınca, yönetim kurulu üyelerinin ibraları hakkında karar verilmesi, anonim şirket genel kurulunun devredilemez görev ve yetkilerindedir. Dolayısıyla, yönetim kurulu üyelerinin ibrasına ilişkin karar ancak kooperatifin genel kurulu tarafından alınabilir.

İbra kararının olağanüstü genel kurul kararı ile alınmasının önünde yasal bir engel olmasa da, uygun olan kooperatifin her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa yapılması zorunlu olan<sup>10</sup> olağan genel kurul toplantısında, yönetim kurulu üyelerinin ibraları hususunun genel kurul toplantısının gündemine alınması ve ibranın olağan genel kurul toplantısında müzakere edilip karara bağlanmasıdır.

5) Çalışmamızda, 13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için “TTK” kısaltması kullanılmıştır.

6) TTK'nın 555'inci maddesinde “Şirketin uğradığı zararın tazminini, şirket ve her bir pay sahibi isteyebilir.” denilmiştir. Ancak, pay sahipleri (ortaklar) tazminatın sadece şirkete ödenmesini isteyebilirler; kendilerine ödenmesini isteyemezler. Şirketin iflâsı hâlinde ise, tazminatın şirkete ödenmesini isteme hakkı, öncelikle iflâs idaresine aittir. TTK, şirket alacaklılarına da, zarara uğrayan şirketin iflâsı hâlinde, tazminatın şirkete ödenmesini isteme hakkı tanımıştır. Bu bağlamda, iflâs idaresinin şirket zararının tazmini için dava açmaması durumunda, her ortak veya şirket alacaklısı mezkûr davayı ikame edebilir.

7) Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr

8) Aytaç, Zühtü, Anonim Ortaklıklarda İbra, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1982, s.7

9) Altaş, Soner, Anonim İle Limited Şirketlerde İbra Kararı Neden ve Nasıl Alınmalıdır?, Mali Çözüm Dergisi, S.231, 2016, s.129-130

10) KK'nun 45'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, usul ve esasları ilgili Bakanlıkça yapılacak düzenlemede gösterilmek üzere; kooperatif üst kuruluşuna ortak olunması ve genel kurul toplantısının gündemine konuyla ilgili madde konulması şartıyla, olağan genel kurul toplantıları en fazla üç hesap dönemini kapsayacak şekilde ve birleştirilerek yapılabilir.

**KK'nun 46'ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Gündemde olmayan hususlar görüşülemez."** hükmü ile ifade bulan gündeme bağlılık ilkesini ve gündemin toplantıya çağırın tarafından belirlenmesi kuralını dikkate aldığımızda, ibra hususunun, genel kurulu toplantıya çağırınmaya genel kural olarak yetkili bulunan yönetim kurulu tarafından toplantı gündemine alınması beklenir.

Genel kurulun toplantı nisabı kooperatifin anasözleşmesinde gösterilir. Ancak, yapı kooperatiflerinin genel kurul toplantılarında ortakların en az 1/4'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunmaları şarttır. Kanun veya anasözleşmede aykırı hüküm bulunmadıkça genel kurul kararlarında ve seçimlerde oyların yarısından bir fazlasına itibar olunur.

**TTK'nın 558'inci maddesinin birinci fıkrasında "İbra kararı genel kurul kararıyla kaldırılamaz. 445'inci madde hükmü saklıdır."** denilmiştir. Bu çerçevede, genel kurulun almış olduğu ibra kararı, sonradan başka bir genel kurul kararı ile kaldırılamaz. Ancak, ibraya ilişkin genel kurul kararının iptali talep edilebilir. Bu bağlamda, ibraya ilişkin genel kurul kararı, iptal davası çerçevesinde iptal edilmesi hali hariç, genel kurul tarafından kaldırılamaz; aksi yönde karar batıldır<sup>11</sup>.

Kooperatif, genel kurul aracılığıyla aldığı ibra kararı ile, karar sırasında bilinen bütün işlem ve faaliyet konularında, yönetim kurulu üyelerini sorumluluktan kurtardığını ve bu konularda herhangi bir alacağı olmadığını ve dava da açmayacağını beyan eder<sup>12</sup>.

Bu itibarla, genel kurulun, sorumluluktan ibraya ilişkin kararı, ibranın kapsadığı açıklanan maddi olaylara ilişkin olarak, şirketin, ibraya olumlu oy veren ve ibra kararını bilerek payı iktisap etmiş olan ortakların dava hakkını kaldırır. Diğer ortakların dava hakları ise ibra tarihinden itibaren **altı ay** geçmesiyle düşer. Altı aylık süre hak düşürücü süredir.

### 3. Yönetim Kurulu Üyelerinin İbra Kararında Oydan Yoksunluk Hali

İbraya ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken konulardan birisi, aynı zamanda kooperatif ortağı olmaları gereken yönetim kurulu üyelerinin oydan yoksunluklarıdır. Oy hakkından yoksunluk, KK'nun 50'nci ve TTK'nın 436'ncı maddelerinde düzenlenmiştir.

**KK'nun 50'inci maddesinin birinci fıkrası** uyarınca, kooperatif işlerinin görülmesine herhangi bir suretle katılmış olanlar, yönetim kurulunun ibrasına ait kararlarda oylamaya katılamazlar. Aynı maddenin ikinci fıkrası gereği de, ortaklardan hiçbiri kendisi veya karı ve kocası yahut usul ve furuu ile kooperatif arasında şahsi bir işe veya davaya dair olan görüşmelerde oy hakkını kullanamaz.

**TTK'nın 436'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre de,** ortak, kendisi, eşi, alt ve üstsoyu veya bunların ortağı oldukları şahıs şirketleri ya da hâkimiyetleri altındaki sermaye şirketleri ile kooperatif arasındaki kişisel nitelikte bir işe veya işleme veya herhangi bir yargı kurumu ya da hakemdeki davaya ilişkin olan müzakerelerde oy kullanamaz.

**TTK'nın 436'ncı maddesinin ikinci fıkrasında ise "Şirket yönetim kurulu üyeleriyle yönetimde görevli imza yetkisini haiz kişiler, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy haklarını kullanamaz."** hükmüne yer verilmiştir.

Yönetim kurulu üyelerine her iki yasa ile getirilen bu oydan yoksunluk hali, sadece ibrada değil

11) Tekinalp, Ünal, *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s.366.

12) Aytaç, 1982, s.48.

sorumluluk davasının oylamasında da geçerlidir. Şöyle ki yönetim kurulu üyeleri kendi ibralarında oy kullanamayacaklarına göre, ibra edilmemenin tamamlayıcısı niteliğinde olan ve ibraya oranla daha ağır bir durumu ifade eden sorumluluk davasının oylamasında da bu hakka sahip olamazlar<sup>13</sup>.

Öğretide bazı yazarlar, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda yönetim kurulu üyelerinin eşleri, alt veya üstsoyları veya bunların ortağı oldukları şahıs şirketleri ya da hakimiyetleri altındaki sermaye şirketlerinin de oy hakkından yoksun olduklarını ileri sürmüşlerdir<sup>14</sup>. Bazı yazarlar ise, yönetim kurulu üyelerinin ibrada kendi paylarına ilişkin oy haklarından yoksun bırakılsalar da, m.436/f.1'de sayılan yakınları ile hakimiyetleri altındaki şirketlerin yönetim kurulu üyesi seçiminde oy kullanabildikleri gibi ibra kararında da oy kullanabilecekleri yönünde görüş beyan etmişlerdir<sup>15</sup>. Bize göre ikinci kısım yazarların görüşü daha isabetlidir.

Zira, Yargıtay 11. HD'nin 24.10.2014 tarihli ve E.2013/13148, K.2014/16463 sayılı kararında da açıkça zikredildiği üzere, yönetim kurulu üyelerinin ibrasının '**şahsi bir iş**' olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu çerçevede, ortak olan annenin yönetim kurulu üyesi olan çocuklarının veya eşinin ibrasında oy kullanmasını, oy hakkından yoksunluk hali olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Yönetim kurulu üyelerine getirilen oydan yoksunluk, hem genel ve özel nitelikteki açık ibra kararlarında hem de örtülü ibra kararlarında uygulanır<sup>16</sup>.

Bununla birlikte, eğer bilançonun onaylanması ile ibra ayrı gündem maddelerini oluşturuyorsa ve ayrı ayrı oylanacaksa, bu durumda, yönetim kurulu üyelerinin bilançonun onaylanması kararında oy kullanmaları mümkündür<sup>17</sup>. Ayrıca, yönetim kurulu üyeleri kendi ibralarında oy hakkından yoksun olsalar da, ibra hususunun görüşüleceği genel kurul toplantısına katılabilirler ve muhalefetlerini tutanağa geçirebilirler<sup>18</sup>.

## 4. Tüzel Kişi Yönetim Kurulu Üyesinin Oydan Yoksunluk Hali

Kooperatifin yönetim kurulu üyeleri gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiler de olabilir. KK'nun 55'inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, yönetim kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişiler, temsilcilerinin isimlerini kooperatife bildirirler. TTK'nın 359'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre de, yönetim kuruluna bir tüzel kişi seçildiği takdirde, tüzel kişiyle birlikte, tüzel kişi adına, tüzel kişi tarafından belirlenen, sadece bir gerçek kişi tescil ve ilan olunur. Tüzel kişi adına sadece, bu tescil edilmiş kişi toplantılara katılıp oy kullanabilir.

13) Yargıtay 11. HD'nin 13/03/2014 tarihli ve E.2012/13035, K.2014/4826 sayılı kararı.

14) Poroy, Reha, Çamoğlu, Ersin, Tekinalp, Ünal, Ortaklıklar Hukuku I, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s.409; Aytac, 1982, s.119; Çamoğlu, Ersin, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s.232.

15) Helvacı, Mehmet, Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.104; Pulaşlı, Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi C.2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.1477; Akdağ Güney, 2016, s.441;

16) Tekinalp, 2015, s.368; Şener, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.512.

17) Teoman, Ömer, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1983, s.124

18) Poroy, Çamoğlu, Tekinalp, 2014, s.539



Yönetim kurulunda fiilen görev alan, toplantılara katılan ve karar sürecine dahil olan tüzel kişinin temsilcisi olan gerçek kişidir. Bir diğer deyişle, tüzel kişi ile yönetim kurulunda aktif olan kişi aslında ayrıdır. Bu durumda, kooperatifte ortak olan tüzel kişinin, yönetim kurulunda temsilcisi bulunmasını gözeterek, ibra kararına katılıp katılmayacağı, bir diğer deyişle oydan yoksunluk halinin tüzel kişi için nasıl uygulanacağı tereddüt doğurabilir.

Oysa, yönetim kurulunda temsilcisi bulunsa da, yönetim kuruluna seçilen ve yönetim kurulu üyesi sıfatına haiz olan bizzat tüzel kişiliğin kendisidir.

Dolayısıyla, yönetim kurulunda temsilcisi bulunsa da, tüzel kişi yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy hakkını kullanamaz.

Aksini düşünmek, tüzel kişi yönetim kurulu üyesinin temsilcisi hakkında değil kendi ibrasında oy kullanması anlamına gelir ki, bu durum açıkça **TTK**'nın m.436/f.2 hükmüne aykırılık teşkil eder<sup>19</sup>.

Tüzel kişi üyenin yönetim kurulundaki temsilcisinin genel kurula tüzel kişinin verdiği vekalet üzerine katılıp yetkilendirilmesi ve oy kullanarak tüzel kişiyi ibra etmesi halinde de sonuç değişmez<sup>20</sup>.

## 5. Yönetim Kurulu Üyesinin Temsilci Sıfatıyla İbra Kararında Oy Kullanması

KK'nun 49'uncu maddesi uyarınca, anasözleşmede açıklama bulunmak kaydıyla, bir ortak yazı ile izin vermek suretiyle genel kurul toplantısında oyunu başka bir ortağa kullandırabilir. Ortak genel kurulda birden fazla ortağı temsil edemez.

Ancak, ortak sayısı 1.000'in üstünde olan kooperatiflerde anasözleşme ile her ortağın en çok 9 olmak üzere birden fazla başka ortağı temsil edebileceği öngörülebilir.

Eş ve birinci derecede akrabalar için ise temsilde ortaklık şartı aranmaz. Bu hükme istinaden, kooperatifin yönetim kurulu üyesi, duruma göre birden dokuza kadar ortağın temsilcisi olarak atanmış olabilir.

Çamoğlu ve Pulaşlı, yönetim kurulu üyelerinin ibrada kendi adlarına oy kullanamayacakları gibi başka bir ortağın temsilcisi sıfatıyla da oy kullanamayacaklarını savunmaktadır<sup>20</sup>.

Tekinalp ve Akdağ Güney ise yönetim kurulu üyesinin, kendi ibra oylamasında kendi ortaklık paylarından doğan oy hakkından yoksun olsa da, kendisine vekalet veren ortağa ait oyları onun temsilcisi olarak kullanabileceği görüşündedirler<sup>22</sup>.

Kanımızca, Tekinalp ve Akdağ Güney'in görüşü daha isabetlidir. Zira, **TTK**'nın m.436/f.2 hükmü, yönetim kurulu üyelerinin ibra kararındaki oydan yoksunluk halini açıkça "*kendilerine ait paylara*" özgülemiştir. Oysa, burada, yönetim kurulu üyesi, kendisine ait paylardan değil, temsilcisi olduğu ortağa ait paylardan doğan oy hakkını kullanmaktadır.

19) Develi, Emine, *Tüzel Kişinin Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeliği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.172; Çamoğlu, 2010, s.235; Helvacı, 1995, s.104

20) Akdağ Güney, 2016, s.438

21) Pulaşlı, 2015, s.2152; Çamoğlu, 2010, s.232.

22) Akdağ Güney, Necla, *Anonim Şirket Yönetim Kurulu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s.439; Tekinalp, 2015, s.368.*

## 6. Oydan Yoksunluğun İbra Karar Yetersayısına Etkisi

Yönetim kurulu üyelerinin oy hakkından yoksun bırakılan payları, ibra kararı için toplantı yeter sayısının oluşumunda dikkate alınır, ancak karar yeter sayısının oluşumunda dikkate alınmaz<sup>23</sup>.

Bir diğer deyişle, ibra kararına ilişkin yetersayı, oydan yoksun paylar dışında kalan oylara göre hesaplanır. Örneğin, 100 ortaklı kooperatifin genel kurul toplantısına 50 ortak katılmış ise, ve bunlardan yönetim kurulu üyesi olanların sahip olduğu oy sayısı 3 ise, bu durumda ibra kararı geriye kalan 47 oyun çoğunluğu olan 25 oy ile alınabilir.

## 7. İbraları Keyfen Reddedilen Yönetim Kurulu Üyelerinin Başvurabilecekleri Yol

Yönetim kurulu üyeleri, ister kooperatifin zararına sebebiyet vermiş olsun ya da böyle bir zarar söz konusu olmasın, ibraları hususunu genel kurulun gündemine alıp ortakların onayına sunmuş, ancak ortaklar, ibra etmeme yönünde bir karar almış olabilirler. Veyahut genel kurul, yönetim kurulu üyeleri arasında ayırım yapıp, bazı üyeleri ibra ederken, diğerlerini ibra etmeme kararı almış da olabilir.

Ortakları bu yönde harekete sevk eden faktörler, üyeler üzerinde bir baskı oluşturmak olabileceği gibi ortaklar ile yönetim kurulu üyeleri arasındaki kişisel çekişmelerden de kaynaklanabilir<sup>24</sup>.

Yargıtay'ın bu konudaki görüşü, ibra etmeme yönündeki kararın haklı bir sebebe dayanması ve iyi niyet kurallarına uygun olması yönündedir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 4/12/2014 tarihli, E.2013/18125, K.2014/19043 sayılı kararında "Davacı yönetim kurulu üyesinin ibra edilmemesine karar verilebilmesi için bu kararı haklı kılacak nedenlerin de dosya kapsamında anlaşılması gereklidir.

*Davalı şirket vekili tarafından sunulan cevap dilekçesinde dahi dava konusu kararın şirketin iki ortağının kişisel anlaşmazlığından dolayı alındığı ve davanın şirketin diğer büyük hisseli ortağına ihbarını istedikleri bildirilmiştir. Yine yukarıda değinilen bilirkişi raporunda davalı şirketin defterlerinin kapanış tasdiklerinin usulüne uygun olarak yapıldığı, defterlerin usulüne uygun olarak tutulduğu ve şirketin 2010 yılında dikkate değer ölçüde kâr elde ettiği tespit edilmiştir.*

*Ayrıca aynı genel kurul toplantısında yönetim kurulu faaliyet raporu, bilanço ve kar zarar cetveli görüşülüp kabul edilmiş, ibra edilmeyen davacının aleyhine sorumluluk davası açılmamasına karar verilmiştir.*

*Tüm bu veriler dava konusu genel kurul kararının keyfi olarak alındığını ve afaki iyi niyet kurallarına aykırı olduğunu göstermektedir." denilerek, ortakların herhangi somut bir sebep olmaksızın yönetim organı üyelerini ibra etmemesinin iyi niyet kurallarına uygun düşmeyeceğine hükmedilmiştir<sup>25</sup>.*

---

23) Pulaşlı, 2015, s.2152

24) Altaş, Soner; Anonim ve Limited Şirkette İbra Talebi Reddedilen Yöneticinin Hakları, Yaklaşım Dergisi, S.296, 2017, s.237

25) Altaş, 2017, s.237

Dolayısıyla, kooperatif ortaklarının genel kurul olarak yönetim kurulu üyelerini keyfi olarak ibra etmemeleri halinde, ibra edilmeyen yönetim kurulu üyeleri tarafından genel kurul kararı aleyhine bozma davası açma yoluna başvurulması uygun düşer.

Zira, **KK**'nın 53'üncü maddesi uyarınca, kararların yerine getirilmesi kişisel sorumluluğuna sebep olan yönetim kurulu üyelerinden her biri, kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olan genel kurul kararları aleyhine, karar tarihini izleyen günden itibaren bir ay içinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde bozma davası açma hakkına sahiptirler. Bir aylık süre hak düşürücü süre olduğundan, bu sürenin geçirilmemesi gerekir.

## 8. Özet Ve Sonuç

Kooperatif yönetim kurulu üyelerinin ibraları hakkında karar verilmesi, anonim şirket genel kurulunun devredilemez görev ve yetkilerindedir. Yönetim kurulu üyeleri, ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy haklarını kullanamazlar.

Ancak, yönetim kurulu üyesi, ibra oylamasında kendi ortaklık paylarından doğan oy hakkından yoksun olsa da, kendisine vekalet veren ortağa ait oyları onun temsilcisi olarak kullanabilir.

Ayrıca, yönetim kurulunda temsilcisi bulunsa da, tüzel kişi yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy hakkını kullanamaz.

Yönetim kurulu üyelerinin oy hakkından yoksun bırakılan payları, ibra kararı için toplantı yeter sayısının oluşumunda dikkate alınır, ancak karar yeter sayısının oluşumunda dikkate alınmaz.

Diğer yandan, bazı hallerde genel kurul haklı bir sebep söz konusu değil iken, yönetim kurulu üyelerini ibra etmeme kararı alabilir.

Böyle bir durumda, ibra edilmeyen yönetim kurulu üyeleri tarafından genel kurul kararı aleyhine bozma davası açma yoluna başvurulması uygun düşer.

Ancak, bu hakkın karar tarihini izleyen günden itibaren bir ay içinde açılmasına özen gösterilmelidir.

## Kaynakça

- Akdağ Güney, Necla (2016). Anonim Şirket Yönetim Kurulu. İstanbul: Vedat Kitapçılık
- Altaş, Soner (2016). Anonim İle Limited Şirketlerde İbra Kararı Neden ve Nasıl Alınmalıdır? Mali Çözüm Dergisi, S.231, s.129-134.
- Altaş, Soner (2017). Anonim ve Limited Şirkette İbra Talebi Reddedilen Yöneticinin Hakları. Yaklaşım Dergisi, S.296, s.235-238.
- Aytaç, Zühtü (1982). Anonim Ortaklıklarda İbra. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Çamoğlu, Ersin (2010). Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu. İstanbul:Vedat Kitapçılık.



Develi, Emine (2016). Tüzel Kişinin Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeliği. Ankara:Seçkin Yayıncılık.

Helvacı, Mehmet (1995). Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Poroy, Reha, Çamoğlu, Ersin, Tekinalp, Ünal (2014). Ortaklıklar Hukuku I. İstanbul:Vedat Kitapçılık.

Pulaşlı, Hasan (2015). Şirketler Hukuku Şerhi C.2. Ankara:Adalet Yayınevi.

Şener, Oruç Hami (2017). Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tekinalp, Ünal (2015). Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku. İstanbul:Vedat Kitapçılık.

Teoman, Ömer (1983). Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu. Ankara:Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Komisyon Raporu : Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:23, Yasama Yılı:2, S.Sayısı:96, Nr.112

Yargıtay 11.HD'nin (24/10/2014) E.2013/13148, K.2014/16463 sayılı kararı.

Yargıtay 11.HD'nin (04/12/2014) E.2013/18125, K.2014/19043 sayılı kararı.

Yargıtay 11.HD'nin (13/03/2014) E.2012/13035, K.2014/4826 sayılı kararı.

# KOOPERATİFLERDE YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN GENEL KURUL KARARLARI ALEYHİNE İPTAL DAVASI AÇABİLMESİ

Mustafa YAVUZ\*

## 1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa<sup>1</sup> (**KoopK**) göre kooperatiflerin zorunlu organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur (denetçilerdir). Genel kurul, bütün ortakların temsil edildiği en yetkili organdır. Kanuni istisnalar dışında ortaklar, kooperatif işlerine ilişkin haklarını genel kurulda kullanırlar.

Bir genel kurul kararından bahsedebilmek için ortakların usulüne uygun olarak yetkililer tarafından toplantıya çağırılması, Bakanlık temsilcisi huzurunda ortakların ve temsilcilerinin toplantı yeter sayısı ile toplanması ve karar yeter sayısı ile bir konuyu yazılı olarak karara bağlaması gerekir. Aksi takdirde genel kurul kararından bahsedilemez.<sup>2</sup>

Genel kurul kararları, hem şekil hem de içerik bakımından **KoopK**'da öngörülen usul ve esaslara uygun olmalıdır.

Genel kurulda alınan kararlar, kooperatif organları ile toplantıda hazır bulunmayan veya olumsuz oy veren ortaklar da dahil bütün ortaklar için bağlayıcıdır. Buradan hareketle **KoopK**'da, kanuna, anasözleşmeye ve iyi niyet esaslarına aykırı genel kurul kararları için iptal davası açılabilmesine imkan sağlanmıştır. Söz konusu davayı açma hakkı ise kooperatif ortakları ile birlikte, yönetim kuruluna ve belli hallerde her bir yönetim kurulu üyesine de tanınmıştır.

İşte bu çalışmada, kooperatiflerde yönetim kurulu üyelerinin genel kurul kararları aleyhine iptal davası açabilmesi hususu tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

---

### \*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

2) Cafer Tayyar Çöklü, *Son Yasa Değişiklikleri Işığında Uygulamada Yapı Kooperatifleri*, İstanbul 2001, s.276.



## 2. Yönetim Kurulunun İptal Davası Açabilme Yetkisi

Kooperatif genel kurul kararlarının iptaline ilişkin usul ve esaslar, **KoopK**'nın 53. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan hüküm uyarınca kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına (**dürüstlük kuralına**) aykırı olduğu iddiası ile genel kurul kararları aleyhine iptal (**bozma**) davası açılabilir. İptal davası yenilik doğurucu bir eda davasıdır. Anılan hükümde genel kurul kararları aleyhine iptal davası açma hakkı;

- Toplantıda hazır bulunup da kararlara aykırı kalarak keyfiyeti tutanağa geçirten veya oyunu kullanmasına haksız olarak müsaade edilmeyen ya da toplantıya çağırının usulü dairesinde yapılmadığını yahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini ya da genel kurul toplantısına katılmaya yetkili olmayan kimselerin karara katılmış bulduklarını iddia eden ortaklara,
- Yönetim kuruluna,
- Kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin şahsi sorumluluklarını mucip olduğu takdirde bunların her birine,

tanınmıştır.

Bu kapsamda, yönetim kurulunun ve bireysel olarak yönetim kurulu üyelerinden her birinin genel kurul kararları hakkında iptal davası açabilme şartları aşağıda irdelenmiştir.

### 2.1. Yönetim Kurulu Açısından

**KoopK**, genel kurul kararlarını yürütmekle yükümlü olan yönetim kurulu üyelerine bu kararlar aleyhine iptal davası açma hakkı tanımıştır. Genel kurul kararlarının iptalini yönetim kurulu, organ sıfatıyla hiçbir kayıtle bağlı olmaksızın bütün halinde talep edebilir. Dava açma, yönetim kurulunun hem yetkisi hem de görevidir. Çünkü bu kararların uygulanması halinde doğacak sorumluluk yönetim kuruluna ait olmaktadır. Öğretide yönetim kurulunun, kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı bulduğu genel kurul kararları için iptal davası açmasının yükümlülük kapsamında da olduğu kabul edilmekte ve anılan yükümlülük **KoopK**'nın 62. maddesinde öngörülen özen borcuna dayandırılmaktadır.<sup>3</sup>

Diğer taraftan, iptal davasının açılabilmesi yönetim kurulu üyelerinin hepsinin veya bir kısmının toplantıda hazır bulunması veya karar aleyhine oy kullanmış olması şart değildir. Çünkü bu hak, kanun ile yönetim kuruluna mutlak olarak verilmekte ve **KoopK**'da yönetim kurulunun dava açabilmesi için ek bir koşul aranmamaktadır.<sup>4</sup>

İptal davası açma yetkisi, yönetim kurulunca kurul olarak kullanıldığı için yönetim kurulunun bu hususta bir karar alması gerekir. Yönetim kurulu söz konusu kararı, anasözleşmede aksine ağırlaştırıcı bir hüküm bulunmadığı takdirde, yönetim kurulu üye tam sayısının çoğunluğu ile toplanıp, hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile almalıdır (*KoopK md. 98, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu*<sup>5</sup> -TTK- md. 390).

3) Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku-I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s.540.*

4) Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s.389.*

5) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

İfade etmek gerekir ki, yönetim kurulunca açılan iptal davası, kendilerinin, ortakların ve ilgili diğer kişilerin çıkarlarına değil, kooperatifin menfaatlerine hizmet etmelidir. Kooperatifin menfaatleri iptal davası açılması yönünde olmasına karşın bu yola başvurulmaması, yönetim kurulu üyelerinin hukuki sorumluluğunu doğurur.

Öte yandan, kooperatif iflastan başka bir nedenle tasfiyeye girmişse, tasfiye işlerine ilişkin genel kurul kararlarının yönetim organı sıfatıyla iptalini dava etme yetkisi tasfiye memurlarında, bunun dışında olup kooperatifin tasfiye gayesi içinde kalan diğer konulara ilişkin genel kurul kararlarının iptalini dava etme yetkisi de yönetim kurulundadır<sup>6</sup>. Kooperatifin yönetimi ve temsili mahkemece bir kayyima bırakılmışsa organ sıfatıyla dava açma yetkisi ise bu kimseye ait olmaktadır.

Son olarak belirtelim ki, yönetim kurulu tarafından açılan iptal davasının masrafları kooperatif tarafından karşılanır. Zira yönetim kurulu kooperatif organı sıfatı ile kooperatifin çıkarlarını korumak için dava açmaktadır. Ancak, bu davanın açılmasında yönetim kurulunun kusurlu olması halinde **KoopK**'nın 98. maddesi yollamasıyla **TTK**'nın 553 ve devamı maddelerine göre kendilerine rücu edilebilir.

## 2.2. Her Bir Yönetim Kurulu Üyesi Açısından

**KoopK**'nın 53/1-3 maddesinde, "kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin şahsi sorumluluklarını mucip olduğu takdirde bunların her birinin" iptal davası açabileceği hükme bağlanmıştır. Bu durumda, kooperatif yönetim kurulu üyelerinden her biri, kişisel sorumluluğuna sebep olması durumunda genel kurul kararları aleyhine iptal davası açmaya salahiyetlidir. Her bir yönetim kurulu üyesine bu dava hakkının tanınmasının sebebi yönetim kurulunun iptal davası açma yönünde bir karar alamaması halinde üyelerin sorumlu tutulmalarını engellemektir.<sup>7</sup>

Dolayısıyla, yönetim kurulu üyelerinin dava açma amacı, kooperatifin menfaatlerini korumaktan ziyade, kendi sorumluluklarının doğmasını engel olmaktır. Yönetim kurulu üyeleri iptal davasını tek tek açabileceği gibi birden fazla yönetim kurulu üyesi bir araya gelerek de açabilir.

Mahkeme, davacının dava açma şartlarının mevcut olup olmadığını, diğer bir deyişle, ilgili kararın uygulanmasının yönetim kurulu üyelerinin kişisel sorumluluğuna neden olup olmadığını resen araştırır. Zira **KoopK**'ya göre kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyelerinin kişisel sorumluluğuna yol açması, davanın dinlenilme koşuludur. Eğer ki, kişisel sorumluluk doğması mevzu bahis değilse, yönetim kurulu üyelerinin iptal davası başvurusu aktif dava ehliyetinin bulunmaması nedeniyle reddedilir.

Genel kurul kararının iptalini isteyen yönetim kurulu üyesi, karşı oyunu toplantı tutanağına yazdırmadan yönetim kurulu üyesi sıfatıyla genel kurul kararının iptali davasını açabilir. Fakat yönetim kurulu üyesi değil de, ortak sıfatıyla dava açarsa, genel kurul kararına karşı ret oyu kullanması ve karşı oyunu tutanağa yazdırması gereklidir.

Diğer taraftan, yönetim kurulu üyesi, kararın yerine getirilmesi kişisel sorumluluğunu doğuracak genel kurul kararlarına karşı dava açtığı sırada, bu kurulun üyesi olmalıdır. Ancak, iptal davası açabilmek için yönetim kurulu üyesinin, genel kurul kararının alındığı sırada bu sıfatı haiz olması zorunlu değildir; sadece iptal edilebilir kararın uygulama durumunda olması yeterlidir.<sup>8</sup> Ayrıca

6) Erdoğan Moroğlu, *Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü*, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s.232.

7) Sami Karahan ve Aşegül Sezgin Huysal, *Şirketler Hukuku*, Mimoza Yayınları, Konya 2012, s.531.

8) Erdoğan Moroğlu, *age*, s.234.

iptal davası açma şartını yerine getirdikten sonra yönetim kurulu üyeliği sıfatı sona ermiş olsa dahi, iptal davası görülmeye devam eder. Keza önemli olan genel kurul kararının tatbik olunduğu sırada yönetim kurulu üyesi olunması ve ilgili kararın kişisel sorumluluk doğması ihtimalinin bulunmasıdır.

Bu arada, iptal davası açma hususunun yönetim kurulunda görüşülmüş ve dava açılması önerisinin kabul edilmemiş olması, yönetim kurulu üyelerinin münferit olarak iptal davası açma hakkına engel oluşturmaz. Dolayısıyla, yönetim kurulu üyelerinin iptal davası açabilmesi için bu hususun öncelikle yönetim kurulunda görüşülmesi ve talebin reddedilmiş olması şart değildir. Dava açma önerisi, yönetim kurulu toplantısında görüşülsün veya görüşülmesin, yönetim kurulu dava açma kararı alsın veya almasın her bir yönetim kurulu üyesi iptal davası açma hakkını haizdir.

Yeri gelmişken ifade edelim ki, yönetim kurulu üyeleri tarafından açılan iptal davalarının konusunu, uygulamada genellikle bu üyelerin ibra edilmemesine yönelik genel kurul kararları oluşturmaktadır.

### 3. İptal Davası Açma Sebepleri

Yönetim kurulu üyeleri tarafından iptal davası, kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olan genel kurul kararları aleyhine açılabilir (*KoopK md. 53/1*). Maddede geçen “**kanuna**” ibaresi ile sadece **KoopK** değil, yürürlükte olan tüm kanun hükümleri kastedilmektedir. Kanuna aykırılık usul bakımından olabileceği gibi esas bakımından da olabilir. Anasözleşme hükümlerine aykırılık ise anasözleşmede yer alan ve kanuni olarak düzenlenmesi zorunlu ve ihtiyari olan bütün hükümleri içerir.

**KoopK**'nın 53. maddesinde belirtilen ‘**iyi niyet esaslarına aykırılık**’, Türk Medeni Kanununun 2. maddesinde yer alan “*Bir hakkın açıkça kötüye kullanmasını kanun himaye etmez.*” hükmünde ifadesini bulan dürüstlük kurallarına aykırılık halidir. Bu düzenlemenin amacı, çoğunluğun haksız ve yersiz yere ortakları mağdur etmesini ve bunların üzerinde tahakküm kurmasını engellemektir. Bir genel kurul kararı, kanun ve anasözleşme hükümlerine uygun olmakla birlikte dürüstlük kuralına aykırı ise iptal davasına konu olabilir.

İptal davasının konusu genel kurul toplantısı değil, toplantıda alınan karar ya da kararlardır. Dolayısıyla yönetim kurulu ve bu kurulun üyeleri, genel kurul toplantısını bir bütün olarak iptalini isteyemez.

### 4. İptal Davasına İlişkin Usul Ve Esaslar

Genel kurul kararlarının iptali amacıyla dava açabilmesi için, her şeyden önce genel kurulda bir kararın alınmış olması gerekir. Genel kurul herhangi bir karar almamışsa, iptal davası da söz konusu olamaz.<sup>9</sup> Hem olağan hem de olağanüstü genel kurul toplantılarında alınan kararlar için iptal davası açılabilir. Davanın açılma şartları ve yargılama bakımından, bu iki toplantı türü arasında bir farklılık yoktur. İptal davasının açılma yeri, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki **asliye ticaret mahkemesidir** (*KoopK md. 53/1, 99/1*).

Dava açıldıktan sonra kooperatif merkezi sonradan değişmiş olsa da, dava açılan mahkemede

9) Gönen Eriş, *Anonim Şirketler Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995, s.449.



görülmeye devam eder. Bunun yanında, iptal davasına konu edilmeyen genel kurul kararları hakkında, derdest olan bir dava kapsamında veya başka bir sebeple mahkemece iptal kararı verilemez.

İptal davasının, genel kurul toplantısını takip eden günden başlamak üzere bir ay içinde açılması zorunludur. Bu sürenin dolmasından sonra artık yönetim kurulunun/yönetim kurulu üyelerinin dava açma hakkı ortadan kalkar ve kooperatifin onayı ile de olsa iptal davası açılmaz. Bir başka deyişle, bahsi geçen bir aylık süre **hak düşürücü süredir** ve hakim tarafından resen dikkate alınır.<sup>10</sup>

Söz konusu sürede iptal davası açılmaması halinde, genel kurul kararı 'sıhhat' kazanır ve bu süreden sonra dava açılrsa bile mahkeme esasa girmeden davayı reddeder. Sürenin başlangıcı ise genel kurulun yapıldığı/bittiği günden sonraki gündür.

Yönetim kurulu üyelerinin genel kurul toplantısına katılmamış olması ya da toplantı sonuçlarını geç öğrenmesi, dava açma süresini değiştirmez. Diğer taraftan, iptal davasında bir aylık hak düşürücü sürenin sona ermesinden önce duruşmaya başlanamaz. Birden fazla iptal davası açıldığı takdirde davalar birleştirilerek görülür (*KoopK md. 53/3*).

Kooperatiflerde genel kurul kararları aleyhine açılan iptal davasında **davalı olarak kooperatif tüzel kişiliği** gösterilir ve bu davada kural olarak kooperatifi temsil yetkisi yönetim kuruluna aittir. Ancak, iptal davası bazı yönetim kurulu üyeleri tarafından açılmışsa diğer yönetim kurulu üyeleri, yönetim kurulunca açılmışsa denetçiler, hem yönetim kurulunun hem de denetçilerin davacı olması halinde ise mahkemece Türk Medeni Kanununun 427/4. hükmü uyarınca atanacak bir kayyım kooperatifi temsil eder.

İptal davasının açıldığı ve duruşmanın yapılacağı tarih, yönetim kurulu tarafından usulen ilan olunur (*KoopK md. 53/2*).

İlan, anasözleşmede gösterildiği şekilde yapılır. İlanda, iptal davasının açıldığı hususu, açıldığı mahkeme ve dosya numarası, davacısı, davanın konusu ve duruşma gün ve saati bildirilir. Bundan ayrı olarak mahkeme kararının bir sureti de yönetim kurulu tarafından derhal ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir (*KoopK md. 98, TTK md. 450*).

İptal davası açıldıktan sonra mahkeme, kooperatifin isteği üzerine muhtemel zararlarına karşı davacıların teminat göstermesine karar verebilir. Teminatın nitelik ve miktarı mahkeme tarafından serbestçe belirlenir (*KoopK md. 53/4*).

Mahkemenin kendiliğinden teminata hükmetmesi mümkün olmayıp, bu hususta davalı kooperatifin talepte bulunması şarttır. Mahkeme, teminata gerek görmezse istemi reddeder.

Kanun, yalnızca "**davacı**" tabirini kullanmış olmakla, teminat açısından, davanın kimler tarafından açıldığı önemli değildir. Yönetim kurulu ve yönetim kurulu üyelerinden bazıları tarafından açılan davalarda, kooperatifi temsil eden organ/kişi tarafından teminat gösterilmesi istenebilir.

Öte yandan genel kurul kararı aleyhine iptal davası açıldığı takdirde mahkeme, yönetim kurulu üyelerinin görüşünü aldıktan sonra, dava konusu kararın yürütülmesinin geri bırakılmasına (**ihtiyati tedbire**) karar verebilir (*KoopK md. 98, TTK md. 449*).

Kararın yürütülmesinin geri bırakılması kararı, kesin (nihai) hüküm niteliğinde olmayan ve ara karar mahiyetinde bulunan geçici bir hukuki koruma tedbiridir.

10) Yusuf Üstün ve Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku*, BATIDER Yayınları, Ankara 2014, s.230.

Yetkili mahkemenin genel kurul kararının uygulamasını durdurması halinde, kesin hüküm verilinceye kadar ilgili kararı icra etme imkanı kalmaz ve hiç alınmamış gibi sonuç doğurur.

Genel kurulun kararına karşı, kötü niyetle iptal davası açıldığı takdirde ise davacı sıfatını haiz yönetim kurulu üyeleri, bu sebeple kooperatifin uğradığı zararlardan müteselsilen sorumludurlar (*KoopK md. 98, TTK md. 451*).

Kötü niyetle dava açanların bu sorumluluğu, iptal davasının mahkemece reddi halinde söz konusu olur. Buradaki kötü niyet, kanunda belirtilen esaslara aykırı sebeplerin olmadığını bildiği halde dava açmaktır. Mahkeme, bahsi geçen zararın, davacı tarafından yatırılan teminattan karşılanmasına karar verebilir.

Kooperatif genel kurul kararlarının iptali istemiyle yönetim kurulu üyeleri tarafından açılan davalarda, **KoopK**'nın 99/2. maddesi uyarınca basit muhakeme usulü uygulanır. Anılan dava kapsamında mahkeme, dava konusu genel kurul kararının ya iptaline ya da iptal isteminin reddine karar verir. Bu kararlar dışında mahkeme tarafından genel kurul kararının düzeltilmesine hükmedilemez.

Genel kurulda alınmış bir karar, şekil ve esas bakımından hukuka aykırı olsa bile, mahkeme tarafından iptal edilinceye kadar geçerli kabul edilir ve uygulanır. Bir başka deyişle, iptal davasının açılmış olması ilgili genel kurul kararının geçerliliğini etkilemez.

Bu çerçevede, iptal kararından önce iyiniyetli üçüncü kişilerle yapılan işlemler geçerli ve kazanılan haklar saklıdır. Bununla birlikte genel kurul kararının iptaline ilişkin mahkeme kararı, kesinleştikten sonra yönetim kurulu üyeleri de dahil tüm ortaklar hakkında hüküm ifade eder.

Yönetim kurulu bu kararın bir suretini derhal ticaret siciline tescil ettirmek zorundadır. Kesinleşen iptal kararı, bozucu şekilde yenilik doğurucu bir karardır. Bu kapsamda mahkeme kararı, iç ilişkide ve dolayısıyla bütün ortaklar ve organlar açısından alındığı tarihe kadar geriye yürümek üzere genel kurul kararının etkisini ortadan kaldırır.

Karar verilmeden önceki duruma geri dönmüş olur ve karar tarihinden itibaren böyle bir karar alınmamış sayılır. Yönetim kurulu üyeleri de dahil olmak üzere hiçbir ortak, iptal kararının kesinleşmesinden sonra iptal edilen karara istinaden bir talepte bulunamaz.

Üçüncü kişiler bakımından ise kararın iptali ileriye dönük olarak hüküm ifade eder. Ancak, iyi niyetli üçüncü kişilerin hakları korunur.

## 5. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 53. maddesi uyarınca, kanuna, anasözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğu iddiası ile genel kurul kararları aleyhine, toplantıyı kovalayan gündemden başlamak üzere bir ay içinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde iptal davası açılabilir.

Söz konusu davayı açma hakkına, genel kurul toplantısında hazır bulunup da kararlara olumsuz oy veren ve bu muhalefetini tutanağa geçirten veya oyunu kullanmasına haksız olarak müsaade edilmeyen ya da toplantıya çağrının usulü dairesinde yapılmadığını yahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini ya da genel kurul toplantısına katılmaya yetkili olmayan kimselerin karara katılmış bulduklarını iddia eden kooperatif ortakları yanında, yönetim kurulu ve kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin şahsi sorumluluklarını gerektirdiği takdirde bunların her biri sahiptir.

Yönetim kurulu, organ olarak hiçbir koşula bağlı olmaksızın kooperatifin yararını gözeterek genel kurul kararları aleyhine iptal davası açabilir. Anılan davayı açmak yönetim kurulu için hem bir hak, hem de bir görevdir. Yönetim kurulunun bu davayı açabilmesi için toplantı ve karar nisaplarına uyarak karar alması gerekir.

Bunun yanında, genel kurul kararlarının yerine getirilmesi bunların şahsi sorumluluklarını mucip olduğu takdirde yönetim kurulu üyelerinin her biri de iptal davası açabilir. Ancak, yönetim kurulu üyeleri iptal davası açarken, kooperatifin menfaatlerinden ziyade kendi kişisel çıkarların ön planda tutarlar.

Genel kurul kararlarının iptaline ilişkin mahkeme kararı, kesinleştikten sonra tüm ortaklar ve kooperatif organları hakkında hüküm ifade eder. Karar verilmeden önceki duruma geri dönmüş olur ve karar tarihinden itibaren böyle bir karar alınmamış sayılır. Ayrıca genel kurulun kararına karşı, kötü niyetle iptal açıldığı takdirde, davacı yönetim kurulu üyeleri bu sebeple kooperatifin uğradığı zararlardan müteselsilen sorumludur.

## Kaynakça

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı R.G.).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).

Çöklü, Cafer Tayyar, Son Yasa Değişiklikleri Işığında Uygulamada Yapı Kooperatifleri, İstanbul 2001.

Eriş, Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995.

Karahan, Sami ve Sezgin Huysal, Ayşegül, Şirketler Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2012.

Moroğlu, Erdoğan, Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, Beta Yayınları, İstanbul 2004.

Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal ve Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar Hukuku-I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.

Pulaşlı, Hasan, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

Üstün, Yusuf ve Aydın, Muhittin, Kooperatifler Hukuku, BATIDER Yayınları, Ankara 2014.



# 5 HAZİRAN DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ

Hasan YAYLI\*

Günümüzde çevre sorunları insanoğlunun gündemini bu kadar yoğun işgal eden ender sorunlardan biridir. Son günlerde İstanbul sahillerinde görülmeye başlayan ve daha sonra tüm Marmara'ya yayılan müsilaj (**deniz salyası**) sorunu ile çevre sorunlarının görünürlüğüne dair farkındalık artmış ve politika üreticiler başta olmak üzere tüm politika aktörleri 5 Haziran dünya çevre günü münasebetiyle çevrenin korunmasına yönelik mesajlar vermek durumunda kalmışlardır.

Her geçen gün görünürlüğü artan ve hayatımızı somut olarak etkileyen bu sorunun temel nedeni, insanoğlunun doğal çevreyi sonsuz bir kaynak deposu ve atık havuzu olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle deniz yüzeyinden müsilajların toplanması, kısa vadede insanların yaşam kalitesini olumlu etkileyecek olsa da, esasına dayanan bir politikanın sorunu kökten çözmeye yetmeyeceği anlaşılmalıdır. Zira başta derin deşarj olmak üzere Marmara ekosistemine yönelik tehditlerin kaynağı belirlenip çözüm üretilmez ise her yıl bu sorun artarak yenilenecektir.

Marmara denizinde ortaya çıkan müsilaj kendi başına bir sorun olmayıp daha çok kökleri daha derinde olan başka asıl sorunun belirtisidir. Bu nedenle belirtiyeye odaklanan bir kamu politikasının sorunu kökten çözmesi mümkün olamayacaktır. Bir yandan belirtinin ortadan kaldırılması yönünde politikalar uygulanırken diğer taraftan da kök sorunun araştırılarak müsilaja neden olan etkinlikler belirlenmeli ve bunlar kontrol altına alınmalıdır. Marmara denizinde müsilaj olarak ortaya çıkan sorunun bir benzeri de **Covid-19** pandemisi olarak tüm insanlığı son birbucuk yıldır etkileyen salgındır.

Haziran 2021 itibari ile dünyada vaka sayısı 200 milyona vefat sayısı da 4 milyona yaklaşmış durumdadır. Müsilaj sorunu insanoğlunun doğal çevrenin kaynak deposu ve atık deposu olarak sınırsız kapasiteye sahipmiş gibi algılamasının ülkemizi etkileyen lokal bir sonucu iken **Covid-19** pandemisi aynı nedenin küresel sonucu olarak görülmelidir. Dolayısı ile karşı karşıya olduğumuz bir çok sorunun temel nedeni, ekosisteme onun kapasitesinden daha çok baskı yapmamızdan kaynaklanmaktadır.

\* *Prof.Dr. Kırıkkale Üni. İİBF SBKY Öğretim Üyesi, hyayli@hotmail.com*

1972 yılında İsveç'in Stockholm kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Çevresi Konferansı'nda alınan bir kararla, 5 Haziran günü Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk kez tartışıldığı **BM** Konferansı, Türkiye'nin de yer aldığı 113 ülkenin katılımı ile Haziran 1972'de Stockholm'da düzenlenmiştir. Bu uluslararası konferans, çevresel ve ekolojik sorunların küresel boyutu ve kapsamı bakımından bir dönüm noktası olmuş; ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını vurgulayan ilkelerin geliştirilmesi ile, birçok ülkenin çevre politikalarını etkilemiştir.

1972 yılında Stockholm'de başlayan bu süreç daha sonra 1992 ve 2012 yıllarında Rio'da 2002 yılında da Johannesburg'da düzenlenen ve tüm dünya ülkelerinin üst düzeyde katıldığı çevre konferansları ile sürdürülmüştür. Bu uluslar arası toplantılarda küresel ölçekte bir çevre politikası oluşturulmasına yönelik ortaya koyulan girişimler çoğu zaman başarısız olmuştur. Zira çevrenin korunmasına yönelik katlanılan maliyetlerin, kim tarafından ve ne düzeyde paylaşılacağı sorusu üzerinde tüm dünya devletlerinin mutabık kaldığı bir cevap üretilememiştir.

Gelişmiş ülkeler tüm ülkelerin çevre koruması konusunda aktif rol almasını isterken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise, dünyada yaşanan kirliliğin asıl müsebbibinin gelişmiş ülkeler olduğu tezinden hareketle çevrenin korunmasına yönelik alınacak önlemlerden kaynaklanan maliyetin gelişmiş ülkeler tarafından karşılanması gerektiğini ileri sürmektedir.



Şekil 1

*Kaynak: <http://www.kibris724.com/5-haziran-dunya-cevre-gunu-mesajlari-33749h.htm>*

Son dönemde gelişmiş ülkeler çevre koruma politikalarından kaynaklanan maliyetin büyük çoğunluğunu üstlenmek ve temiz/çevre dostu teknolojiler üreterek bunların aynı zamanda az gelişmiş ülkelere transfer edilmesi, küresel ölçekte kirlilikle mücadele konusunda oluşturulacak fonlar eliyle az gelişmiş ülkelerin çevre kirliliği ile mücadelesinin desteklenmesi konusunda bazı adımların atılmaya başlandığı da görülmektedir.

Dünya Çevre Günü bu sene Ekosistemin Restorasyonu teması ile Pakistan'ın resmi ev sahipliğinde kutlanmaktadır. Ekosistem restorasyonu, bozulmuş veya tahrip olmuş ekosistemlerin kurtarılmasına yardımcı olmak ve hala bozulmamış ekosistemleri korumak anlamına gelmektedir. Daha zengin biyolojik çeşitliliğe sahip bir ekosistem sayesinde tarım topraklarının verimliliği artacağı gibi ekosistemin sera gazını absorbe etme kapasitesi de artırılacaktır.

Diğer taraftan ekosistemin restorasyonu yolu ile doğanın kendini yenileme kapasitesi de artırılacaktır. Ancak bu noktada sadece mevcut üretim ve tüketim sisteminin sürdürülebilirliğine odaklanarak ekosistemin araçsallaştırılması yerine ekosistemin kendi içsel değerine odaklanılarak koruma ve geliştirme stratejileri üretilmesi gerekmektedir.

Ekosistemi oluşturan tüm alt sistem unsurlarının değerini ölçmekte kullanılacak parametrelerin bu alt sistemlerin insana olan faydasına indirgemek şeklinde bir anlayışın uzun dönemde çevre sorunlarının üstesinden gelmeye yetmeyeceğinin farkında olmak gerekmektedir.

BM'ye göre 2030 yılına kadar, 350 milyon hektarlık bozulmuş karasal ve sucul ekosistemlerin restorasyonu sayesinde elde edilecek ekonomik yarar bu restorasyonun yapılması için katlanılacak maliyetin en az dokuz katı düzeyinde olacağı öngörülmektedir.

Diğer taraftan yine BM'ye göre ekosistemin restorasyonu politikaları karşısında "hiçbir şey yapmanın" tercih edilmesinin maliyeti de restorasyon maliyetinin en az üç katı kadardır. Ayrıca 350 milyon hektarlık alanda yapılacak restorasyon sayesinde atmosferden 13 ila 26 gigaton sera gazı salınımının azalması beklenmektedir.

Ekosistemin restorasyonunun ne şekilde gerçekleşeceği ise bu noktadaki en önemli sorun alanı olarak görülmektedir. Zira ekosistemin restorasyonu aktif ekim yapmak yolu ile gerçekleştirilebileceği gibi bozulmuş karasal ve sucul ekosistemlerin onarılması yolu ile de gerçekleştirilebilir.

Bu noktada ekosistemin restorasyonu için ortaya çıkacak maliyetin nasıl finanse edileceği en önemli sorulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu güne kadar küresel düzeyde çevre sorunları ile mücadele etmek konusunda tüm dünya devletleri görüş birliğine sahip olsalar da bunun nasıl gerçekleştirileceği, bu konuda etkin bir uluslar arası sistem kurulması konusunda başarılı olunamamıştır. Bu konudaki en yakın örnek Kyoto protokolü olarak gösterilebilir.

Ekosistemin restorasyonunun doğanın kendi kendine düzelmesi yolu ile gerçekleşmesi de mümkündür. Zira doğanın kendini yenileme kapasitesine sahip olduğu bilinmektedir. Ancak insanoğlunun doğa üzerindeki tüketim baskısının doğanın kendi kendisini yenileme kapasitesinin üzerinde gerçekleşmesi durumunda doğanın kendi kendisini düzeltmesi mümkün olmayacaktır. Bunun için doğa üzerindeki kaynak havuzu ve atık deposu olarak insanoğlunun baskısının azaltılması gerekir.

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin bir an önce niceliksel anlamda ekonomik kalkınma çabaları yanı sıra gelişmiş ülkelerin mevcut kalkınmışlık düzeylerini sürdürme anlayışına dayanan mevcut kalkınma ideolojisi içinde bu tür bir politikanın kendisine uygulama alanı bulabilmesi mümkün görünmemektedir. Henüz uluslar arası sistemin yapısı ve işleyişi küresel düzeyde eylem planı gerektiren bu tür bir çabayı üretecek ve sürdürecektir kapasite ve kabiliyette değildir.

Büyük ve küçük ekosistemleri restore etmek, onlara bağımlı olan insanların geçim kaynaklarını

korur ve iyileştirir. Ayrıca hastalıkları düzenlemeye ve doğal afet riskini azaltmaya yardımcı olur. Bu boyutları ile restorasyon, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin tümüne ulaşmamıza da yardımcı olabilir.

### Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) arasındaki bağlantılar



**Kaynak:** <https://www.decadeonrestoration.org/what-ecosystem-restoration>

21. yüzyılda teknolojiye, sanayide, meydana gelen baş döndürücü gelişmelerin tüketici alışkanlıklarını ve seçiciliklerini arttırmıştır. Bu hızlı gelişmeler sonucu, doğada aşırı derecede tahribatlar oluşmuş, doğal kaynaklarımız cömertçe kullanılmış, kaynaklarımızın hızla tükenmesine, kalitesinin bozulmasına ve kirlenmesine neden olmuştur.

Canlı bir organizma olarak görülmesi gereken dünya ekosistemi son yıllarda kendisini yenileme potansiyelinin üzerinde kullanılmakta bu da doğal çevrede onarılması güç tahribatlara neden olmaktadır.

Çevre sorunlarının çözümünde izlenecek en etkili yol yasal ve kurumsal düzenlemelerle kirliliğin önlenmesinden ziyade bireylerin davranışlarında doğal çevreye saygı ve dünya ekosisteminin kendini yenileme potansiyelini aşmayacak bir tüketim davranışına yönelik bilincin oluşturulması yönünde politikaların geliştirilmesi olmalıdır.

İklim değişikliği ile mücadelede olduğu gibi çevre sorunları ile mücadele çerçevesinde ortaya koyulacak politikaların başarısız olmasının en önemli nedeni mevcut büyüme ve kalkınma anlayışıdır. Zira kıt olan kaynaklardan optimum faydanın elde edilebilmesi için kaynakların ekonomik kalkınma için mi yoksa çevre sorunları ile mücadele için mi harcanacağı noktasında ortaya çıkan tercih devletlerin karşı karşıya kaldığı en önemli paradokstur. Bu konuyu bir örnekle



Şekil : 4

*Kaynak: <http://www.webtekno.com/paris-iklim-anlasmasi-nedir-ve-neden-bu-kadar-onemli-h29713.html>*

açıklamamız gerekirse, iklim değişikliği çerçeve sözleşmesine ve Paris anlaşmasına göre ülkelerin karbonsuz bir ekonomiye geçiş yönünde politika üretmeleri istenmektedir. Diğer taraftan ise ekonomik kalkınmanın en önemli girdisini oluşturan enerji üretiminde bir çok dünya ülkesi hala fosil yakıtlara bağımlıdır. En büyük karbon salımına sebep olan kömür ve petrol ile doğalgaz gibi yenilenemeyen enerji kaynakları hala bir çok dünya devletinin birincil enerji kaynağıdır. Bu çerçevede çevre sorunları ile mücadele politikası ülkelerden yenilenemeyen enerji kaynaklarından vazgeçerek yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji üretimi içindeki payının artırılmasına yönelik politikalar üretmesini beklemektedir.

Bu durum ise enerjinin maliyetini artırmaktadır. Ülkeler yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek enerjiji daha pahalıya maletmek zorunda kalarak, katlanacakları maliyeti ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi destekleyecek başka alanlarda kullanıp bunun yerine kömür gibi yüksek karbon salınımı olan ama görece daha ucuz enerji kaynaklarını tercih etmektedir. Bu çerçevede kısa vadede ülkeler açısından ekonomik büyüme devam ederken çevre kirlilikleri de devam etmektedir.

Bu çerçevede yapılacak ilk iş çocukluk çağından başlayarak bireylerde çevre bilinci oluşturulmasına yönelik eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması olmalıdır.

Doğal çevrenin kadim uygarlıklarda olduğu gibi “**ana**” metaforu ile tasvir edildiği bir bilincin tüm toplumda yeniden inşa edilmesi sorunun çözümünde önemli bir başlangıç noktası olarak görülebilir. İnsan ile doğal çevresi arasındaki ilişki başlangıçta insanın yaşamını sürdürmesine yetecek bir anlayışla doğal kaynakların kullanılması esasına dayanan “**yetinme seviyesinde tüketim**” döneminde, insanın doğa algısı “**ana**” metaforu ile açıklanmakta ve doğal çevre “**toprak ana**” olarak betimlenmektedir.

Ancak Kartezyen felsefenin doğal çevreyi açıklama biçimi ve insan doğa ilişkisinin mahiyetine yönelik geliştirdiği açıklama ile artık doğal çevreyi betimlemekte başvurulan “**ana**” metaforu yerini hizmete mecbur edilmesi gereken bir “**köle**” metaforuna bırakmıştır.

Aydınlanma düşüncesi ile ortaya çıkan bu dönüşüm doğal çevrenin insanın ihtiyaçlarını karşılamasını esas alan bir tüketim anlayışının yerini insan isteklerinin karşılanmasını esas alan bir tüketim ve dolayısı ile kalkınma ve büyüme stratejisine bırakmıştır. Bu stratejinin bugün ortaya çıkan maliyeti ise küresel çevre sorunlarıdır. Zira doğal çevrenin kendini yenileme potansiyelini aşan bir tüketim ve büyüme ideolojisi günümüz çevre sorunlarının temel nedeni olarak görülmektedir.



# TÜRKİYE SAĞLIK SİSTEMİNİN İNCELENMESİ

Yeter DEMİR USLU\*

## 1. Giriş

Sağlık, insanların gündelik yaşamlarına hastalık ya da sağlık problemleri tesir ettiğinde gündeme gelen bir kavramdır.

Sözlük anlamında ise vücudun hasta olmaması durumu, vücut esenliği olarak ifade edilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre “Sağlık; yalnızca hastalık ve sakatlıkların olmaması değil fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.” Toplumun tam bir iyilik halinde olması ülkedeki sağlık hizmetlerinin işlevi ve uygulanmasına bağlıdır. Sağlık hizmetlerinin işlevi ve uygulamasının yeterli ve etkin olması o ülkedeki sağlık sisteminin niteliği ile doğrudan bağlantılıdır.

Sağlık sistemleri, sağlık hizmetlerinin sunumu, sağlık insan gününün planlanması, eğitimi, sağlık hizmeti finansmanı, sağlık mevzuatı ve sağlık politikaları gibi konuların tamamını içeren geniş bir kavramdır (1). Her ülkenin kültürüne, hastalık biçimlerine, toplumun algı ve beklentilerine göre sağlık sistemi vardır.

Ülkelerin kendilerine ait oluşturulmuş sağlık sistemleri farklı şekillerde sınıflandırılmıştır.

En yaygın olarak Roemer'in 1993 yılında yaptığı sınıflandırma kullanılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre, serbest piyasa tipi sağlık sistemleri, refah yönelimli tipteki sağlık sistemi, kapsayıcı (bütüncül) tipteki sağlık sistemi ve sosyalist tipteki sağlık sistemi olarak isimlendirilmiştir (2). Ükelere göre bakıldığında Türkiye refah yönelimli tipteki sağlık sistemi sınıflandırmasına girmektedir.

Türk Sağlık Sistemi'nin merkezi düzeydeki örgütlenmesinde Sağlık Bakanlığı'nın yanı sıra özel sektöre ait birçok kurumda faaliyet göstermektedir.

---

\* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

## 2. Sağlık Sistemlerinin Sınıflandırılması

### 2.1. Serbest Piyasa Tipi Özellikli Sağlık Sistemi

Serbest piyasa tipi sağlık sisteminde arz ve talebin ana unsurunu özel sektör oluşturmaktadır ve kamunun sektördeki payı sınırlıdır. Sistemin en dikkat çekici özelliği sağlık hizmetlerinin kişisel olarak doğrudan ödeme ya da isteğe bağlı özel sigortalara ödenen primlerle tasarlanmış finansman yöntemine sahip olmasıdır. Günümüzde bu sistemi uygulayan ülkeler örnek olarak ABD ve Çin gösterilebilir.

### 2.2 Refah Yönelimli Tipteki Sağlık Sistemleri

Almanya, Belçika, Fransa, Kanada, Japonya ve Avustralya bu sağlık sisteminin tipik endüstrilemiş ülke örnekleridir. Bu tip sağlık sistemlerinin temelini oluşturan sosyal sigortacılık Almanya'da 1883 yılında Bismarck'ın sosyal reformu ile hastalık, kaza yaşlılık ve sakatlık sigortaları ile ilgili kanunların çıkmasıyla başlamıştır (2). Bismarck modeli olarak da ifade edilmektedir. Refah yönelimli sağlık sisteminde devlet sağlık hizmetlerini refah yükseltmek için etken bir madde olarak görmekte ve sağlık sigortası kapsamıyla sağlık hizmetlerinin finansmanını sağlamaktadır.

### 2.3 Kapsayıcı (Bütüncül) Tipteki Sağlık Sistemi

Refah yönelimli tipteki sağlık sistemini kullanan bazı ülkeler, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve politik sebeplerle kapsayıcı tip sağlık sistemine yönelmişlerdir. Beveridge modeli olarak ifade edilen sistem eşitlik ilkesine dayanmaktadır. Kapsayıcı tipteki sağlık sisteminin tipik özelliği bütün nüfusu kapsamı, finansmanının tamamen genel vergiler ile sağlanması, doktor ve diğer sağlık personelinin ücret sistemi ile istihdam edilmeleri ve sağlık hizmetleri ile ilgili faaliyetlerin hükümet kontrolünde sunulmasıdır (3). Sağlık sisteminin tipik örneği İngiltere olarak gösterilmektedir.

### 2.4. Sosyalist Tipteki Sağlık Sistemi

Toplumsal ve bireysel anlamda koruyucu, geliştirici ve tedavi edici tüm sağlık hizmetlerini kapsamaktadır. Bu sağlık hizmetlerinden yararlanmak için bireyler herhangi bir ödeme yapmadan sağlık hizmetine ulaşabilmektedirler. Dağılımdan önce SSCB'de hakim olan sistem günümüzde sadece Küba'da uygulanmaktadır. Sağlık hizmeti sunan personel ve kurumlar gelişmiş ülkelere göre sayıca daha fazladır.

## 3. Türkiye Sağlık Sistemi'nin Tarihsel Süreci ve Gelişimi

Türkiye'de sağlık hizmetlerinin gelişimi Selçuklu ve Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet ve sonrası olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Sağlık hizmetleri Selçuklu döneminde vakıflar aracılığı ile sunulurken, Osmanlı imparatorluğunun ilk dönemlerinden sonra monarşi yansımaları ile sağlık politikaları uygulamalara yansımış olup sağlık hizmetleri orduya ve saraya yönelik olarak sunulmuştur (4). Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte sağlık hizmetleri organizasyon yapısı geliştirilerek hizmet politikalarının oluşturulması ve devlet örgütlemesi daha çok batıya dönük

bir yol izlemiştir. Sağlık Bakanlığı 1920 yılında kurulmuştur. Sağlık hizmetlerinin önceliklerinin belirlenmesi, sağlık alanında ki kazanımları arttırmak, kaynakların dağılımını belirlenen kriterlere göre gerçekleştirilmesi Sağlık Bakanlığı tarafından ilk görev olarak amaçlanmıştır.

### 3.1. 1920-1938 Dönemi Türk Sağlık Sistemi

Bu dönemde sağlık programları planlanması, düzenlenmesi ve uygulanması için birçok yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerin hedefleri olarak savaş sonrasındaki problemlerin çözülmesi, sağlık personellerinin nitelik ve nicelik bakımından desteklenmesi, merkezden köylere kadar ulaşan organizasyonların oluşturulması ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması olarak sıralanabilir (5).

### 3.2. 1939-1960 Dönemi Türk Sağlık Sistemi

1939-1960 döneminde merkezi yapı kuvvetlendirici ve sosyal içerikli politikalar geliştirmeye yönelik yasal düzenlemeler ve uygulamalar yapılmıştır. II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan sıtma, suçiçeği ve cüzzam gibi hastalıklarla mücadele etmek için hastalıklara yönelik dikey örgütsel yapılar geliştirilmiştir. İl özel idareleri ve yerel yetkililer tarafından sağlanan hastane hizmetleri Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde İş Güvenliği Yasası çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra sağlık ocağı sayıları da hızla artmıştır. Günümüzde de hala yürürlükte olan 1939-1960 döneminde oluşturulan yasalarda bulunmaktadır.

### 3.3. 1961-1980 Dönemi Türk Sağlık Sistemi

1961 yılında Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Kanunu kabul edilmiştir. 1980 yılına kadar uygulanan sağlık politikaları bu kanun çerçevesinde şekillenmiştir. 1960 yılından sonra planlı döneme geçiş yapılmış ve beş yıllık kalkınma planlamaları sağlık politikaları belirlemede en önemli etken olmuştur. 1963 yılında birinci beş yıllık kalkınma planında sağlık alanına yer verilmiştir. Böylece sağlık sektörüne ilişkin bazı hedefler belirlenmiştir. Belirlenen hedeflerden bazıları (4);

- **Koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,**
- **Sağlık Bakanlığı aracılığı ile halk sağlığı hizmeti sunulması,**
- **Özel hastanelerin yaygınlaştırılması,**
- **Sağlık personellerinin ülke genelinde düzenli ve dengeli şekilde dağıtılması,**
- **Ulusal ilaç sanayisinin teşvik edilmesi**
- **Döner sermaye sisteminin devlet hastanelerinde kurulması olarak belirlenmiştir.**

### 3.4. 1981- Günümüz Dönemi Sağlık Sistemi

Bu dönemde 1961'de başlayan sosyalleştirme politikalarının genişletilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Genel sağlık sigortası 1987 yılında sağlık finansman yönetiminin öneminin artmasıyla



birlikte gündeme gelmiş olup yeni bir düzenleme gerçekleştirilememiştir. 1987 yılında "Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu" çıkarılmıştır.

1922 yılında sağlık hizmetlerini karşılayacak gücü olmayan düşük gelirli aileler için çıkarılan Yeşil Kart uygulaması aracılığıyla sağlık hizmetlerinin sunulması sağlanmıştır. Sağlık alanında yapılması gereken bazı planlamalar 2002 yılında açıklanan Acil Eylem Planı içerisinde belirlenmiş ve 2003 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlıkta Dönüşüm Programı'nı (SDP) uygulanmaya başlanmıştır.

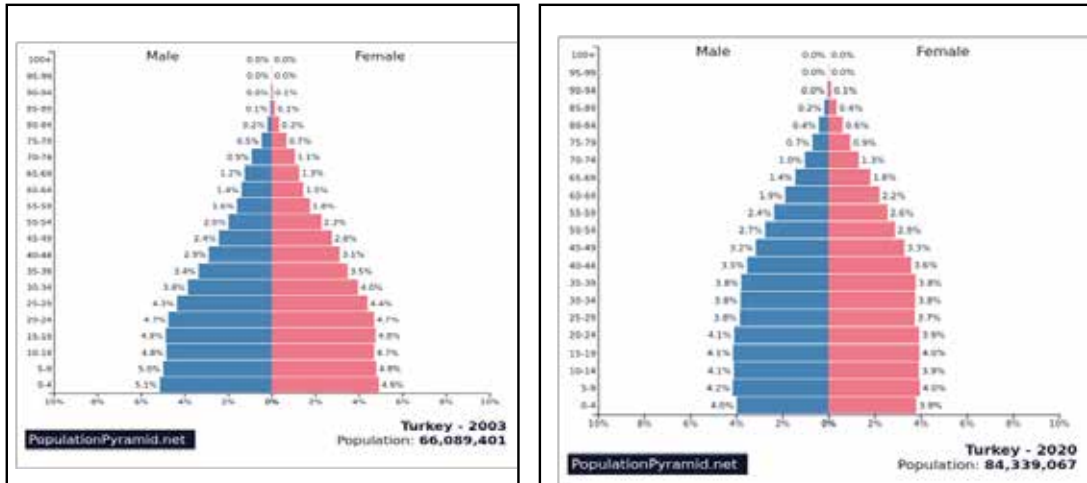
16 Kasım 2002 yılında açıklanan acil Eylem Planı kapsamında hedeflenenler;

- T.C Sağlık Bakanlığı'nın yeniden organize edilmesi,
- Sağlık kurumlarının tek çatı altında toplanması,
- Koruyucu hekimliğin yaygınlaştırılması,
- Genel Sağlık Sigortası'nın yaygınlaştırılması,
- Çocuk sağlığı ve anne sağlığına önem verilmesi,
- Aile hekimliği uygulamasına geçilmesi,
- Hastanelerin mali ve idari açıdan özerkliğe kavuşturulması,
- Öncelikli sağlık personelinin eksikliğinin giderilmesi hedeflenmiştir.

## 4. Türkiye'nin Demografik Özellikleri

### 4.1. Nüfus Yapısı

Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. I. Dünya savaşı ve sonrasında yapılan bu sayımlarla nüfus sayısı belirlenmiştir. Uzun yıllar süren savaş ve gerçekleştirilen bağımsızlık mücadelelerinden sonra ülkenin nüfusu hızlı bir şekilde artış göstermiştir.



Kaynak: <https://www.populationpyramid.net/>

Grafik 1. Türkiye Nüfus Piramitleri

Türkiye'nin nüfus piramitlerine bakıldığında Sağlıkta Dönüşüm Programının uygulanmaya başlandığı 2003 yılından nüfusun 66 milyondan günümüze kadar artış gösterdiği görülmektedir. Yıllara göre nüfus piramitleri karşılaştırıldığında 2003 yılından günümüze 0-4 yaş arası nüfusun azaldığı doğurganlığın giderek azaldığını belirtirken 65 yaş üzeri nüfusun yine artmakta olduğu görülmektedir. Genç nüfusun 2003 yılında yeni doğan nüfus ile arasında farklılık varken günümüzde bu durum doğurganlığın azalması ile genç ve yeni doğan nüfusun yakın seviyelere gelmesine orta ve yaşlı nüfusun artarak ilerlemesi sonucunu çıkarmaktadır.

## 4.2. Anne Ölüm Oranı

Kadına yönelik sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesinin yapılması için kullanılan sağlık göstergelerinden biri anne ölüm oranıdır. Uluslararası Hastalık Sınıflamasına göre bir kadının hamilelik sürecinde, doğumda veya doğumdan sonra 42 gün içinde hamilelik sürecine bakılmadan hamilelik sürecine ya da hamilelik durumuna bağlı sebeplerden meydana gelen ölüm “**anne ölümü**” olarak tanımlanmaktadır (6).

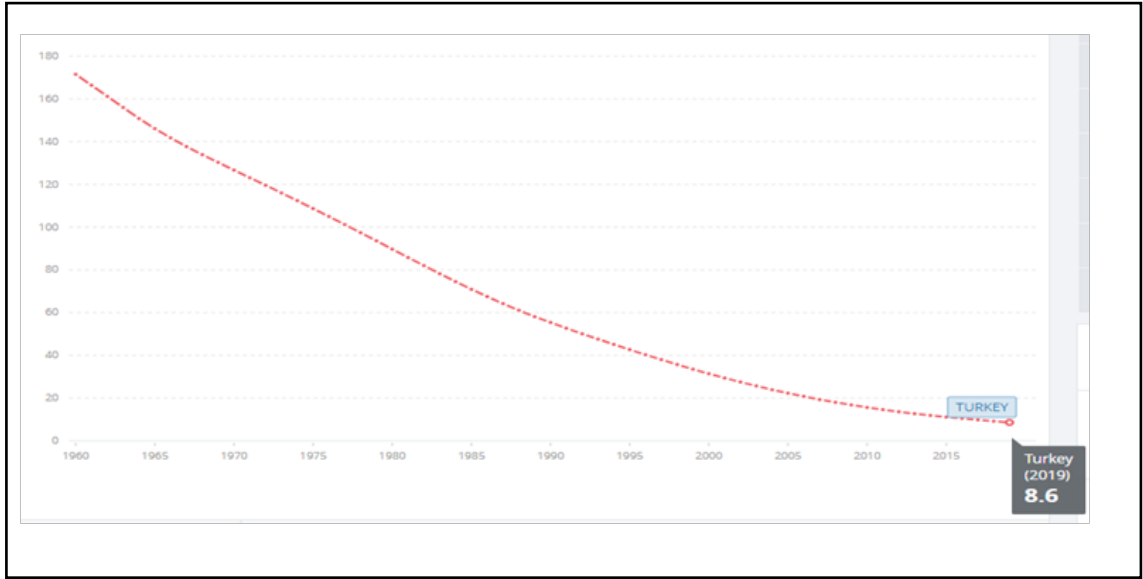
**Tablo.1** : Anne Ölüm Oranı (2007-2018)

Yıl Year	(Yüzbinde/one hundred thousand)
2007	21,9
2008	19,8
2009	19,0
2010	16,7
2011	15,8
2012	15,2
2013	15,7
2014	15,0
2015	14,6
2016	14,7
2017	14,5
2018	13,6

**Kaynak:** Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri, 2007-2018

Ulusal araştırmalardan elde edilmiş oranlara bakıldığında ülkemizde anne ölüm oranlarında hızlı bir azalma olduğu görülmektedir. 1990'lı yıllarda 100.000 doğumda 70 olan oran 2007 yılında ise 100.000 doğumda 21,9'a düştüğü görülmektedir. Son verilere göre 2018 yılında 100.000 doğumda 13,6'ya düştüğü görülmüştür. Anne ölüm oranı ortalamasının Avrupa Birliği ülkelerinde 100.000 doğumda 7 olduğu bilindiğinden Türkiye'de bu seviyelere geçiş için sürecin azalarak devam etmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

### 4.3. Bebek Ölüm Hızı



Kaynak : <https://data.tuik.gov.tr/>

**Grafik.2:** Bebek Ölüm Hızındaki Değişimler

Yapılan araştırmalar sonucunda oluşturan verilerle elde edilen grafiğe göre ülkemizde bebek ölüm hızında azalma görülmektedir. 1990'lı yıllarda binde 66 olan bebek ölüm hızı 2000'li yıllarda hızlı bir şekilde azalmaya başlamıştır. 2019 yılı verisine göre bebek ölüm hızı ülkemizde binde 8,6 seviyesine düşmüştür.

### 5. Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Organizasyonu ve Sunumu

Ülkemizde sağlık hizmetleri birinci, ikinci ve üçüncü basamak olarak sunulmaktadır. Sağlık Bakanlığı birinci ve ikinci basamakta sağlık hizmetlerinin sunumundan sorumludur. Birinci basamak sağlık hizmet sunumları; sağlık ocakları, sağlık evleri, aile planlaması ve anne çocuk sağlığı merkezleri ve verem savaş dispanserleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İkinci ve üçüncü basamakta sağlık hizmeti sunumları Sağlık Bakanlığı'nın yanı sıra özel, vakıf, dernek, diğer kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Aile Hekimliği ve Aile Sağlığı Merkezleri'nde aile hekimleri ve aile sağlığı çalışanları tarafından birinci basamak hizmet sunumlarından olan bireye yönelik koruyucu, tanı, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Toplum Sağlığı Merkezleri'nde toplumun sağlığıyla ilgili risk ve sorunlar tespit edilerek düzenleyici ve önleyici faaliyetler sürdürülmektedir (7).

Ülkemizde ikinci basamak sağlık hizmetleri resmi ve özel kuruluşlarda verilmektedir. Bunlar; eğitim ve araştırma hastanesi olmayan devlet hastaneleri, dal hastaneleri, semt poliklinikleri, özel hastaneler yönetmeliğine göre ruhsat almış özel hastaneler, Sağlık Bakanlığı'na bağlı ağız ve diş sağlığı merkezleri, özel tıp merkezleri ve özel dal merkezleridir.

Üçüncü basamak sağlık hizmeti sunumları ise özel dal eğitim ve araştırma hastaneleri, eğitim ve araştırma hastaneleri, üniversite hastanelerinde verilmektedir.

## 6. Türkiye’de Sağlık Hizmetleri Finansmanı ve Sağlık Harcamaları

Türkiye’de arzın finansmanı genellikle kamu tarafından finanse edilmektedir. Ayrıca özel poliklinikler, hastaneler, laboratuvar ve görüntüleme birimleri, ilaç, cihaz ve malzeme üreticileri ve satıcıları da Türkiye sağlık hizmetleri finansmanında büyük bir paya sahiptirler.

Türkiye sağlık hizmeti finansmanında üç temel kaynak; vergi geliriyle finanse edilen genel devlet bütçesi, Sosyal Güvenlik Kurumu’na ödenen primler, özel hekimler ve kuruluşlara direkt ödeme ve gönüllü sağlık sigortası için ödenen primler olarak gösterilebilir.

Sağlık güvencesi olan nüfusun bir kısmı çalışan ve işveren primleri karşılığında hizmetlerden faydalanırken, diğer kısmının sağlık harcamaları devlet tarafından karşılanmaktadır. Sağlık güvencesi olmayan nüfusun bir kısmı aldığı sağlık hizmetleri için direkt ödeme yaparken, ödeme gücü olmayanların sağlık giderleri devlet tarafından belirli ölçülerde çeşitli fon gelirlerinden karşılanmaktadır. Yeşil Kart uygulaması sağlık hizmetlerini ödeme güzü az ya da hiç olmayan kişilerin sağlık hizmetlerinin sağlanması için ortaya çıkmıştır (2).

Sağlık hizmetlerinin verilmesi için kamunun yapmış olduğu finansman giderleri sağlık harcamaları altında sınıflandırılmaktadır. Sağlığın kaybedilmesi durumunda bireylerin tedavileri için yapılan harcamalar, aşılama gibi sağlığın korunmasına yönelik koruma harcamaları, beslenme gibi sağlığın geliştirilmesine yönelik harcamalar “**sağlık harcaması**” olarak tanımlanmaktadır (8).

## 7. Türkiye’de Sağlıkta İnsan Gücü

Ülkemizde sağlık insan gücü planlamasına ilişkin ilk çalışmalar 1923 yılında yapılmıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar ile sağlık personeli sayıları hızla artış göstermiştir. Sağlıkta Dönüşüm Programı ile sağlık personeline yönelik çalışmalar artırılmıştır. Eğitimli sağlık personeli yetiştirilmesi, sağlık personellerinin bölgelere dağılımı gibi konular üzerinde durulmuştur. Türkiye’de sağlık personelinin coğrafi dağılımı dengesizdir. Sağlık personelinin bu dengesiz dağılımı belirli sınıflarda daha yoğundur. Örneğin İstanbul’da bulunan hekim sayısı ile Van’da bulunan hekim sayıları birbirinden farklıdır.

## 8. Sonuç

Sağlık hizmetleri ülkenin ekonomisini ve sosyal yaşantısını büyük oranda etkilemektedir. Bu nedenle sağlık hizmetlerinin etkili ve verimli sunulması adına sağlık politikaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de Cumhuriyetin ilanı ile Sağlık Bakanlığı’nın kurulması sağlık sisteminin gelişmesi için en önemli adımlardan biri olmuştur. Ülkemizde geçmiş yıllarda sağlık kurumları yetersiz olup sağlık personeli eksik ve sağlık hizmetleri konusunda da düzenlemeler mevcut değildi. Sağlık Bakanlığı’nın kurulması ile sağlığın planlanması, koordinasyonu ve mevzuatları oluşturulmuştur. Yıllar içerisinde Sosyal Sigortalar Kurumu’nun kurulması, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kanununun kabul edilmesi, ilk beş yıllık kalkınma planının yapılması ile sağlık alanında önemli ilerlemeler olmuştur.

Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlık hizmetlerinin sunumu ve toplumun talebine göre sağlık hizmetlerinin sunulması daha kolay hale gelmiştir. SDP ile beraber sağlık hizmetleri etkili, verimli ve hakkaniyetli bir şekilde organize edilmesi, finansmanının sağlanması ve hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi hedeflemektedir. Belirtilen bu hedeflerin gerçekleştirilmesi sağlık



sisteminin başarı bir şekilde işleyişine olanak sağlayacaktır. Türkiye'nin nüfus yapısının giderek artması sağlık harcamalarını etkilemektedir.

Sağlık alanında yapılan çalışmalar sonucunda bebek ölüm hızı, anne ölüm oranı ve beş yaş altı ölüm hızı oranlarında düşüş yaşanmıştır. Türkiye'de doğumda beklenen yaşam süresi 2013 yılında 77 civarında iken günümüzde 78,6 olarak yükselmiştir. Aynı zamanda ülkemizde hastane sayısı ve hastane yatak sayıları da yıllara göre bakıldığında artış göstermiştir.

Sonuç olarak Türkiye'nin sağlık sistemi geçmişten günümüze gelişim göstermiştir. Sağlık hizmetlerinin sunumundan, sağlık personeli sayısına kadar olan değişikliklerin tümünde olumlu sonuçlar gözlemlenmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri göz önüne alındığında sağlık sistemimizin gelişmesi gereken daha çok yönünün olduğu ve Sağlık Bakanlığı'nın buna yönelik yeni politikalar belirlemesi gerekmektedir. Bir ülkenin sağlık sistemi işleyişi ne kadar başarılı olursa o ülkenin bireylerinin sağlık hizmetlerinden memnuniyeti o kadar artış gösterecektir.

## Kaynakça

Özçelik, M. (2019). Türkiye'de Sağlık Sistemi Verimliliğinin İncelenmesi (Doktora Tezi). İstanbul Medipol

Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 9.

Karagan, E. (2008). Bazı Avrupa Birliği Ülke Sağlık Sistemleri İle Türk Sağlık Sisteminin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yöneticiliği, İstanbul, 35.

Roemer, M. (1993). National Health Systems Throughout the World Lessons for Health System Reform in the United States. American Behavioral Scientist, 36(6), 694-708.

Çavmak, D. ve Şeyda. (2017). Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi ve Sağlıkta Dönüşüm Programı, 49.

Okursoy, A. (2010). Türkiye'de Sağlık Sistemi ve Kamu Hastanelerinin Performanslarının Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 71.

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality>, Erişim Tarihi: 06.06.2021.

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ailehekimligi/birinci-basamak-sa%C4%9F%C4%B1k-hizmetleri.html>, Erişim Tarihi: 06.06.2021.

Orhaner, E. (2017). Sağlık Harcamalarının Finansmanında Özel Sağlık Sigortalarının Rolü. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 3(3), 398-412.



# GAGAUZ TÜRKLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

İrfan Ünver  
NASRATTINOĞLU\*

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği(SSCB)'nin dağılıp, 15 yeni cumhuriyetin ilanından sonra, çok sayıdaki etnik topluluk, bağımsızlık ya da özerklik arayışlarına girişti. 15 cumhuriyetten birisi olan Moldova (Moldavya), bağımsızlığını ilan edip, dünya coğrafyasındaki yerini alırken, bu ülkenin toprakları içerisindeki Bucak Bölgesi'nde yaşayan Gagauz Türkleri de "Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti"ni kurdular. Cumhurbaşkanı ve Halk Topluğu (Meclisi)'nu seçip, bağımsız bir devlet gibi çalışmaya başladılar. Ne var ki bu cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti de dahil, hiçbir ülke tanımadı.

Gagauz Cumhuriyeti'ni tanıyan olmadı ama, yeryüzünde yaşayan ve kendilerine Gagauz denilen bir Türk topluluğunun varlığından haberdar olanların sayıları büyük ölçüde arttı. O arada Türkiye Cumhuriyeti(T.C.)'nin tüm resmi ve özel kuruluşları, Gagauz Türkleri'yle ilgilenmeye başladılar. Öncelikle, acil ihtiyaçlar temin edildi. Gerek Dünyadaki prestiji ve gerekse her alandaki yüksek potansiyeli ile T.C. Moldova Hükümeti ile Gagauz Yönetimi arasında, arabuluculuk yaparak, Moldova ve Gagauz halklarının birbirlerine düşmanlık beslemelerini önledi ve oluşturulan iyi ilişkiler sonunda Gagauzlar, bağımsızlık sevdasından vazgeçip, Moldova Parlamentosunun kendilerine tanıdığı Özerklik statüsü ile yetindiler. Böylelikle Ukrayna, Romanya, Bulgaristan ve Moldova arasındaki Gagauziye'de "Gagauz Yeri Özerk Bölgesi" adıyla minik, ama anlamı ve önemi çok büyük bir Türk Devleti kurulmuş oldu.

Biz, 1980 yılından başlayarak, dağılan SSCB'nin pek çok bölgesine gittik. Moldova ve Gagauz Yeri'ne ilk gidişimiz ise 1987 yılında oldu. Edindiğimiz izlenim o idi ki, bütün SSCB içerisinde en geri kalmış olan iki yer, Karakalpakistan ve Gagauziye'dir. Bu iki Türk Yurdu'nun öylesine geri bırakılmış olmasının nedenini anlamak güç değildir! Bu durumu bilen T.C., Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nin kalkınıp, gelişmesi için çok yönlü desteklerde bulundu. Yapılan ilk işlerden

---

\*Türk Kooperatifçilik Vakfı Kurucularından Ve KOOP-KUR Yön.Kurulu E.Üyesi



birisi,bölgenin içme suyuna kavuşturulmuş olmasıdır. Gagauz dilinin geliştirilmesi için gerekenler yapılırken; bölge için radyo ve televizyon istasyonları kuruldu. Başkent Komrat'taki Devlet Üniversitesi'nin, Gagauz Üniversitesi haline dönüşmesi için çabalar harcandı; bu üniversite, Türkiye'deki üniversitelerle eş değerde tutularak bütün ihtiyaçları karşılandı. Gagauz dilinde gazete,dergi ve kitaplar yayımlanması, sağlandı.

Kimi üniversitelerle birlikte; Halk Kültürü (Folklor) Araştırmaları Kurumu,Türk Tarih Kurumu ve kimi bilim adamlarıyla uzmanlar Gagauz kültürü, dili ve tarihi ile ilgili çalışmalar yaptılar. Folklor Araştırmaları Kurumu 1994 yılından bu yana 6 kez "Gagauz Kültürü Sempozyumu" düzenledi. Türk Tarih Kurumu'nun Moldova'da düzenlediği "Panel" de, kayda değer çalışmalardan biridir. Ancak, Gagauz Türkleri ile ilgili, enine;boyuna ve derinliğine çalışmalar yapılması şarttır ve henüz bu çalışma başlamamıştır. Yapılanlar, yüzeyseldir ve bugüne kadar yapılmış olan çalışmaların bir daha gözden geçirilmesidir. Henüz temel kavramlar ve tarihçe konusunda bile ortak bir görüş ortaya konulmamıştır. Bu yazı, işte bu temel sorunlar üzerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

## Gagauzlar'ın Menşei

Kimileri, Gagauzlar'ın Oğuz boylarına mensup Türkler, kimileri Selçuklu Sultanı II.İzzettin Keykavus ile birlikte Bizans'a sığınıp, hristiyan dinine geçen Türk askerleri; kimileri ise kuzeyden gelip Dobruca'ya yerleşen Kuman-Kıpçaklar olduklarını yazmışlardır. Hatta Karakalpak Türkleri'nin ahfadı olduğu görüşünde olanlar da vardır.

Bizim kanaatimiz odur ki; Gagauzlar'ın menşei konusunda öne sürülen görüşlerin hepsi de doğrudur. Zira Gagauzlar, çeşitli yollardan Dobruca'ya gelip yerleşmiş olan Oğuzlar'la Kıpçaklar'ın karışımıyla oluşan hristiyan Türkler'dir.

Sağlıklı bir Gagauz Tarihi yazabilmek için gerekli belgeler, henüz ortaya çıkarılmış değildir. Bu nedenle biz burada, Gagauz Tarihi üzerinde durmayacağız. Ama köken konusunda öne sürülen gayri ciddi iddiaların da mutlaka cevaplandırılması gerektiğine inanıyoruz... Bulgarlar, Gagauzlar'ın Bulgar olduklarını, Osmanlı Devleti'nin, kendilerini Türkleştirmeye çalıştığını ve dillerini bu yüzden kaybetmiş olduklarını söylemektedir. Komünist Bulgaristan'ın, faşist lideri Todor Jivkov yönetimi bilinen asimilasyon hareketına Gagauzlar'dan başlamış ve bu Türk topluluğunun hepsinin milliyetlerini Bulgar olarak kaydetmiştir. Sonra Pomaklar'la Türkler'in isimleri değiştirilerek Bulgarlaştırılmaya çalışılmıştır. Daha sonra olup bitenler bilinmektedir. Ancak şu kadarını söylemeliyiz ki; dünya Todor Jivkov ve Bulgaristan'ı yöneten tüm komünistlerin başına yıkılmış, hepsi de tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir...Bulgarlar, bugün de Gagauzlar'la ilgili çalışmalarını sürdürmekte ve bu Türk topluluğunun Bulgar olduklarını ispatlamaya çalışmaktadır. Ne yazık ki bu konuda çaba harcayanların başında Bulgaristanlı ve Gagauziyeli Gagauzlar bulunmaktadır... Kuşkusuz resmi Bulgar makamlarının destekleri de vardır... Gagauzların Bulgar olduğunu iddia eden Bulgarlar'ın, çelişkili davranışları da dikkat çekicidir.

Mesela, Bucak Bölgesi'nde Gagauz Yeri Özerk Bölgesi kurulurken, Moldova'nın Basarabya'daki kent ve köylerinde halk oylaması yapılarak, Gagauz Yeri Özerk Bölgesi sınırları içerisinde yer almak isteyip istemedikleri sorulduğunda, başta Taraklı kenti olmak üzere, kimi Bulgar köyleri, Özerk Bölge sınırları içerisinde yer almak istemediler. Gerçekten, Gagauzlar'la aynı soydan olduklarına inanmış olsalardı, tüm Bulgar kent ve köyleri Gagauziye sınırları içerisinde yer alıp, Gagauz Yeri Özerk Bölgesi sınırlarının ve nüfusunun daha geniş olmasını sağlamış olurlardı. Gagauziye'de düzenlenen kimi toplantılarda biz, bu konuya dikkat çekerek, şunu söyledik:

"Bulgarlar, Osmanlı Devleti'nin Gagauzlar'a baskı yaparak dillerini değiştirdiğini söylüyor ve

yazıyorlar! Aynı Bulgarlar Pomak Türkleri'ne de, Osmanlı geldiğinde sizin dininizi değiştirdi dediler! Osmanlı öyle acayip bir Devlet midir ki, kimi topluluğun dilini, kimi topluluğun da dinini değiştirsin? Öyle olsaydı bugün Pomaklar Türkçe konuşur; Gagauzlar da çoktan müslüman olurlardı..."

Bunu anlatırken, Makedonya'dan da örnek vererek, Makedonya'nın Arnavutluk sınırına yakın bölgesindeki Vevçani ve Labuništa köylerine girdim. Birbirine çok yakın olan bu iki köyden Labuništa halkı müslüman olup, Torbeş; öteki köydekiler ise ortodoks Makedon'dur. Mesela, Osmanlı Devleti Labuništa halkını zorla müslüman yapmış olsaydı, yanbaşındaki Vevçani halkını da müslüman yapardı. Dolayısıyla 600 yıldan fazla hüküm süren Osmanlı Devleti, hiçbir ulusun diline ve inancına müdahalede bulunmamıştır. Bu gerçekler göz önüne alındığında, Bulgarlar'ın, Gagauzlar'la ilgili çabalarının yersiz ve temelsiz olduğu anlaşılmaktadır. Tabii biz Bulgar dostlarımızın bu konu üzerinde, neden bu denli ısrarla çaba sarfettiklerini biliyoruz. Onlar böyle yaparak, halen Bulgaristan'da var olan birkaç yüz bin kişilik Gagauz topluluğunun, yeniden ortaya çıkıp, Gagauz'luklarını öne sürerek, bir takım isteklerde bulunmalarını önlemeyi amaçlamaktadır.

Ancak, unutmamalılar ki, tarihin akışını Todor Jivkov'un faşist yönetimi bile durduramamıştır.

Yunan kilisesi, Gagauz kilisesi ile temas kurarak, Özerk Gagauz Yeri'ne yaklaşmıştır. Heyetler halinde karşılıklı ziyaretlerde bulunulmuş, ortodoks din kardeşliği esprisi ile, Gagauzlar'la sempatik ilişkiler kurulmuştur. Son zamanlarda Yunanistan'da, Gagauzlar'ın "Türkleştirilmiş Yunanlı" oldukları biçiminde yayınlar yapılmaktadır. Konuk bir Yunanistanlı'nın, T.C. parası ile kurulan Komrat televizyonundan, bu iddia doğrultusunda konuşmuş olduğunu, üzüntüyle öğrendik! Yunanistan'ın neden böyle yaptığını anlamak güç değildir. Bugün Yunanistan'da çok sayıda Karamanlı, Gagauz ve başka Türk toplulukları yaşamaktadır. Bütün bu Türk toplulukların, Türklük bilinciyle ve topluca hareket etmeleri, bu ülkeyi yönetenlerin uykularını kaçırmaktadır. Bir gün bütün bu topluluklar, Avrupa Birliği ilkelerine göre hak iddiasında bulunurlarsa, Yunanistan Hükümetinin güç durumda kalacağı muhakkaktır. Ama onlar da tarihin akışını ters çeviremeyeceklerdir.

Romanya'daki Gagauzlar, hemen hemen bütünüyle asimile olmuşlardır. Kimi korkudan, kimi isteyerek Romenleşen bu insanlar arasında, Gagauzlar'ın milli ve ruhani lideri Mihail Çakır'ın torunu olan Prof.Dr.Nikolay Çakır da vardır. Gagauzlar'la ilgili 4 ciltlik kitap yayımlayan Anatol Makriş ve Romanya'nın renkli simalarından Eugen Enea Karagavur bile özgeçmişlerinde Gagauz olduklarını yazmıyorlar! Müteveffa Türkolog Prof.Dr. Mihail Guboğlu ise daima Gagauz olarak yaşadı ve öyle öldü.

Bir başka Prof.Dr.Mihail Guboğlu ise halen Moskova'da yaşamakta ve öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Müteveffa Guboğlu'nun amcazadesi olan bu Guboğlu, adeta Gagauz sözünü telaffuz etmekten dahi korkan bir adam durumundadır! Rusya'nın her yanında yaşayan Gagauzlar da maalesef asimilasyondan nasiplerini almışlardır.

Ancak, Ukrayna Gagauzları uyanış içindedirler. Kiev, Odesa ve Bolgrad kentlerinde örgütlenen Gagauzlar'ın akıllı önderleri vardır. Bir süre Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliğinde Müsteşar olarak görev yapan Dr.İlya Karakaş'ın bildirdiğine göre Ukrayna'da 60 bin dolayında Gagauz yaşamaktadır. Böylelikle Ukrayna Gagauzları'nın asimilasyondan kurtulmuş olduklarını umuyoruz. Ne var ki; özerk de olsa bir Devlete kavuşan Moldova Gagauzları ekonomik,sosyal ve kültürel alanda kalkınırlarken, Köylerde yaşayan Ukrayna Gagauz'ları yol, su ve elektrikten mahrum bir biçimde yaşamaya mahkum edilmiş haldedirler.

Gagauz Türkleri büyük Türk Dünyası'nın, köklü bir dalıdır. Hal böyle iken, Bulgarın, Rumun ve Romenin, onları başka yönlere çekmeye çalışmaları karşısında suskun durmamak gerektiği kanaatindeyiz. Şu veya bu nedenle Gagauz Türkleri'ne darılıp, küsmek de doğru değildir. Eğer onlardan uzak durulursa, sözü edilen milletlerin amaçlarına daha kolay bir şekilde ulaşacakları muhakkaktır...

## Gagauz Sözü'nün Doğrusu Ve Anlamı

Sözü'nü ettiğimiz Türk topluluğunun yaygın adı “Gagauz”dur.İki sessiz harfin yanyana geldiği bir sözün Türkçe olamayacağı bilimsel gerçeğinden hareketle, dil uzmanları bu sözü “Gagavuz” biçiminde yazmaktadır. Şimdi, çeşitli söyleyiş ve yorumlara göz atalım:

“Gagauz”, “gaga” ve “uz” sözcüklerinden meydana gelmektedir. “Gaga” kimi Türk lehçelerinde, özellikle Azerbaycan Türkçesi’nde bir saygı ifadesi olarak kullanılır; amca ve ağabeylere böyle hitap edilir. “Uz” ise, “Oğuz” sözcüğünün kısaltılarak söylenen bir biçimdir. Böylelikle “Gaga+Uz” sözü “Saygın Oğuz” anlamını içermektedir.

“Gagoğuz” biçiminde söylenip yazılmasını isteyenlerin tezi ise şöyledir: Sözü'nün aslı “Hak+Oğuz”dur. Yani hakiki-gerçek Oğuz... Rusça’da “h” harfi, yerini “g”ye bırakmaktadır. Nitekim Azerbaycan Türklerinin önderi ve eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in adı, Rusça yazılırken “Geydar Aliyev” e dönüşmektedir. Dolayısıyla Hak Oğuz sözü, zamanla “Gag+Oğuz” a dönüşmüş ve öyle kalmıştır.

Gagauzlara, önceleri Göktürkler’den mülhem, “Gök+Oğuz” deniliyordu. Zamanla bu söz “Gagauz”a dönüşmüştür.

Daha çok kuşlar için kullanılan “gaga”, aynı zamanda düz, doğru, dosdoğru anlamlarını da içermektedir. Bu anlamdan hareketle değerlendirilirse “Gaga+Uz” doğru, dosdoğru Oğuz demek oluyor.

Türkmen Türkçesinde çok kullanılan bir “kaka” sözü vardır. “ata, kahraman, yiğit” anlamlarını da içeren bu sözün yanına bir de “uz” eklenirse, “Kaka+Uz” yani, uzların atası, yiğit, kahraman Oğuz biçiminde yorumlanabilir. Acaba Kakauz, zamanla Gagauz’a mı dönüştü?...

Selçuklu Sultanı II.İzzettin Keykavus’un adından kaynaklanan bir söz müdür, Gagauz sözü?... Keykavus, zamanla Gagauz’a mı dönüşmüştü?...

Ahıska, Posof ve Yukarı Kür Vadisinde yaşayan bir “Gagavan” topluluğu vardır. Trakya’da “dikbaşlı” insanlar için kullanılan “gagavan” sözüyle anılan ve 16.Yüzyılda müslüman olan bu insanlarla, Gagauzlar arasında bir bağ var mıdır?

Gagauz sözü'nün etimolojisi, anlamı ve kökeniyle ilgili başka görüşler de olabilir. Ama artık bütün bu yorumları değerlendirerek bir sonuca ulaşmanın ve herkesin aynı yorum doğrultusunda yazıp söylemesinin zamanı gelmiştir.

## Alfabe ve Gramer

SSCB’nin dağılma sürecine girmesiyle birlikte Moldova, 27 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etti. Hemen sonra ilan edilen Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti, Moldova Cumhuriyeti ile çekişmekten, milli sorunlara eğilmeye fırsat bulamadı. 13 Ocak 1995 tarihinde toplanan Moldova Parlamentosu’nun, “Gagauz Yeri Özerk Bölgesi” nin kurulmasıyla ilgili yasayı kabul etmesinden sonra, Gagauz dili konusunda önemli çalışmalar başlatıldı. Bu süreçte, kiril harflerinden latin harflerine geçilecek; bu harflere uygun bir alfabe oluşturulacak ve gramer hazırlanacaktı. Türkiye Türkçesi’ne çok yakın bir dille konuşan Gagauzlar için, bütün bunlar hazırıdı. Esasen, Gagauz Türkçesini de pek bilmeyen 170 bin Gagauz için, Türkiye’de kullanılan alfabe ve gramer yeterliydi.

Fakat Gagauz dil bilgini geçinen kişilerin kendi aralarında bile anlaşamamaları yüzünden, ana dilde eğitim 2-3 gecikerek başlayabildi.

Bugün maalesef, Ukrayna Gagauzları Kiril, Yunanistan Gagauzları ise Yunan alfabesi ve grameriyle öğrenim görmekte, böylelikle bir avuç Gagauz arasında bile, bu konuda bir birliktelik bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türk Dünyası sevdalılarının bu konuyla da ilgilenmeleri gerekir.

## Din Konusu

Basarabya'da Çadır kentinde doğan, fakat hayatının büyük kısmını Romanya'da geçirdikten sonra Türkiye'de ölen ve Bükreş'e defnedilen Prof.Dr.Mihail Guboğlu ile, Türkiye'de ve Romanya'da sık sık buluşurduk. Bu buluşmalardan birisinde, Bükreş'in merkezindeki Çeşmeci Parkı'nda dolaşırken bana şunları söylediğini hatırlıyorum: "Dostum, benim babam hristiyandı, ben hristiyan doğdum, senin baban müslümandı, sen müslüman doğdun .Ama ikimiz de Türküz. Elhamdülillah Türküz. İnanç sistemlerimizdeki küçük farklılıklar, bizi, birbirimizden ayırmamalıdır..."

Guboğlu'nun evindeki çalışma odasının duvarları, Türk-İslam eserlerinin fotoğrafları ve posterleriyle doluydu. Bunlar arasındaki İstanbul'daki Sultan Ahmet Camii ile Mekke ve Medine'deki islam abideleri de vardı. O islami da, inandığı hristiyanlık kadar biliyordu.

## Türk Ortodoks Kilisesi

20.Yüzyılın en büyük dahisi M. Kemal Atatürk'ün Cumhuriyeti kurduktan sonra yaptığı önemli işlerden birisi, İstanbul'da Türk Ortodoks Kilisesini kurmuş olmasıdır. Ne yazık ki O'nun ölümünden sonra bu Kiliseye gereken ilgi gösterilmemiş, hatta varlığı göz ardı edilmiştir. Oysa bu kilisenin görevi, dünyadaki ve Türkiye'deki Türk Ortodokslarını, başka kiliselerin tesirinden kurtarmak, bu insanların Türk kültüründen kopmalarını önlemektir. Yüce Önder, Gagauzlar'ın milli ve ruhani lideri konumundaki Mihail Çakır ile de temas kurmuştu. Çakır, yayımladığı kitapları Atatürk'e göndermiş, Atatürk dikkatle okuduğu bu kitapların sayfalarına notlar düşmüştü. Ne yazık ki bu konudaki incelemeler ve değerlendirmeler de yeterli değildir. Unutulmamalıdır ki, Dünyanın neresinde insan yaşıyorsa orada Türk vardır; Dünyada ne kadar din varsa, bu dinlere mensup olan Türkler mevcuttur. Hatta, Karay Dini gibi, sadece Türkler'e mahsus din bile bulunmaktadır...

## Tarımsal Sorunlar

Gagauzlar'ın yaşadıkları Bucak Bölgesinin tarımsal faaliyetini, uzun yıllar Ruslar ve Bulgarlar yürüttüler. Sovyet sistemindeki Kolhoz ve Sovhozlar'ın başında ya bir Rus veya Bulgar ya da bir Moldovan bulundu. Gagauzlar ise ırgatlık yaptılar ve ağır işlerde çalıştılar. Tabii tarım alanlarında neyin ekilip biçileceğine de başkaları karar verdiler. Bucak tarım alanları için Sovyet yönetimi üzüm yetiştirmeyi ön gördü! Her yere asma fidanları dikildi. Her köyde şarap fabrikası kuruldu! Hatta her köylü, evinin bir yerine şarap mahzeni yaparak,kendi şarabını kendisi üretti ve gece-gündüz şarap içerek uyudu. Esasen Sovyet rejiminin temel ilkesi şu idi: İç şarabı, vodkayı; devlet işlerine ve siyasete karışma!...

Bugün Bucak Bölgesinde, özerk bir devlet yönetimi, bu yönetimin tarımsal çalışmalardan sorumlu yöneticisi vardır. Ne var ki, kuruluşundan bu yana geçen yıllar içerisinde, ne Bölge Yönetimi ve ne de Üniversite, Bucak tarımının geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapabilmiş değildir.

Gagauziye'nin sınır komşusu olan ülkelerde, demokratik sistemler kurulduktan sonra, komünizmin



gelişle birlikte ellerinden toprakları alınan köylü ve çiftçilere toprakları iade edildi. Bir anda toprağa kavuşan insanlar ne yapacaklarını bilemediler. Çünkü bu toprakları işleyip, üretim yapabilmek için gerekli araç ve gerece sahip değillerdi; önlerine düşüp, bunları kooperatifleştirecek kişiler de olmayınca, kimi açığözler toprakları satın almaya başladılar.

## Sonuç

Nüfusu 200 bin olan Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nde 170 bin dolayında Gagauz Türkü yaşamaktadır. Moldova Gagauzları'na maddi bakımdan destek olan tek ülke Türkiye'dir.

Şu anda 30 bin Gagauz kadını Türkiye'de çeşitli işlerde çalışmakta ve kazandıkları parayı, ülkesine taşımaktadır.

Yaklaşık 300 Gagauz genci lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimi için Türkiye'de bulunmaktadır. Türkiye sadece Moldova Gagauzları ile değil, Ukrayna ve başka ülkelerdeki Gagauzlarla da ilgilenmek zorundadır.

Ancak, yapılan destekler karşılığında Gagauzlar'dan da beklentilerimiz olmalıdır.

Artık bütün Gagauzlar biliyorlar ki, Türkiye'de yaşayan insanlar, onların kardeşleridir. O halde, kardeşe daha yakın olmaları lazımdır.

Aralarındaki çarpık düşüncedeki insanlarla mücadele etmek, onların görevidir. Ülkeyi yönetenler ve Komrat Devlet Üniversitesi, Gagauz-Türk dilinin gelişmesi için daha büyük çaba harcamalı; Komrat radyo ve televizyonu, Gagauz Türkçesiyle yayın süresini uzatmalıdır.

Artık, Gagauzlar kendi aralarında ve evlerinde Rusça değil, Türkçe konuşmalıdırlar.

T.C.'nin Gagauzlar'a maddi ve manevi yardımda bulunan kurum ve kuruluşları, bu yardımı yaparken, bundan böyle, Gagauzluk lehine taleplerde bulunmalıdır. Yardımlar, bu yöndeki şartlar öne sürülerek yapılmalıdır.

Ayrıca yapılacak yardımlar bir veya birkaç kişinin değil, toplumun yararına olmalıdır.

Bugüne kadar bunlar yapılmamıştır. Yapılmadığı için de, maalesef, yardımların önemli bir kısmı boşa gitmiştir!...

Evet, T.C.'ndeki her kurum ve kuruluş, kendi alanlarıyla ilgili olarak Gagauzlar için çalışmalıdır. Fakat Gagauzlar'dan da, çalışmaların karşılığını beklenmelidir...

# TÜRKİYE'DE BELEDİYECİLİK ÇEŞİTLERİ VE KÜLTÜREL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI

Mehmet Yasin  
ERKAN\*

## Giriş

Ülkemizde belediyeler, yerel bir topluluğun temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan yerel yönetim birimleri olarak bilinmektedir. Merkezin dışında kurulan bu kuruluşların en önemli özellikleri karar organlarını kendileri seçmeleri ve kararlarını icraata çevirebilecek maddi kaynağa sahip olmalarıdır. Belediyeler anayasamızın 127. maddesinde kendilerine yer verilmesiyle anayasal bir güvenceye kavuşmuş ve yine aynı maddeyle tüzel kişiliğe haiz olmuşlardır.<sup>1</sup> Ayrıca belediyeler, idari teşkilat kapsamında anayasada bulunan 'merkezden yönetim' ve 'yerinden yönetim' esaslarından 'yerinden yönetim' içerisinde yer almaktadırlar.<sup>2</sup>

Günümüzde belediyeler anayasamızda yazan tanım kapsamına giren sadece temel mahalli müşterek ihtiyaçları gidermekle kalmamakta, bunların dışında sosyal hayata yönelik hizmetleri de üretmeye çalışmaktadırlar. Bunda çok tabii olarak insan ihtiyaçlarının değişmesi ve toplulukların taleplerinin çeşitliliğinin artması etkili olmuştur. Artık belediyelerden sadece yol, su, park, bahçe ve ulaşım gibi geleneksel yerel hizmetler talep edilmemekte, bunların zaten her koşulda yerine getirileceği varsayılarak daha çağdaş talepler dile getirilmekte ve hızla karşılanması beklenmektedir.

Dünyanın küreselleşmesi, eğitim seviyesinin artması, iletişim imkânlarının gelişmesiyle insanların çevresinde olup bitenlerden daha fazla haberdar olması ve insanların sadece bu günlerini düşünmek dışında geleceklerine de önem vermeleri neticesinde belediyelerden talep edilen hizmetler müspet yönde değişime uğramıştır. Hizmetlerin tam zamanında ve eksiksiz sağlanmasının beklenmesinden öte, artık hizmetlerin etkin sunulması ve hizmet kalitesinin artırılması da beklenmektedir.<sup>3</sup> Küçük veya büyük olsun fark etmeksizin herhangi bir belediyeden

### \*Kırıkkale/Sulakyurt Kaymakamı

1) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası(1982), Madde 127, Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim Tarihi: 15.10.2015.

2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası(1982), Madde 123, Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim Tarihi: 15.10.2015.

3) Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, 9. basım: Eylül 2014, s.52.



sosyal hizmetlerin yanında artık kültürel hizmetlerin de verilmesi beklenmektedir. Özellikle son yıllarda artan tarihe ilgi çerçevesinde belediyelerden kültürel belediyecilik uygulamalarını hayata geçirirken tarihi değerleri ön plana çıkartması da istenmektedir.

## Belediyecilik Çeşitleri

Belediye uygulamaları, sağladığı hizmetler göz önüne alınarak birçok şekilde isimlendirilebilmektedir. Bunlardan birkaçı şöyledir;

- Katılımcı Belediyecilik
- Sosyal Belediyecilik
- Çevre Dostu Belediyecilik
- Hizmet Odaklı Belediyecilik
- Toplumcu Belediyecilik
- Vatandaş Odaklı Belediyecilik
- Sonuç Odaklı Belediyecilik
- Üretken Belediyecilik
- Kültürel Belediyecilik

Türkiye’de bulunan belediyecilik anlayışları yukarıda isimleri kısaca sayılan çeşitlere sahiptir. Belediyecilik çeşitlerinin isimlerinden kapsamaları hakkında bir ön bilgiye sahip olunması mümkün olmakla birlikte konunun daha iyi anlaşılabilmesi için tanımlarına bakılması ve ele alınan belediyecilik anlayışının özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir.

## Katılımcı Belediyecilik

Katılımcı belediyecilik, belediye organlarının halkın beklentilerine daha duyarlı olduğu bir anlayışı ifade etmektedir. Katılımcı belediyecilik anlayışının gerçekleştirilmesi için öncelikle demokratik bir seçim zemininin ve yerel seçimlerde oy kullanacak kişilerin özgür iradeleriyle tercihlerde bulunabilecekleri bir ortamın mevcut olması gerekmektedir. Ayrıca halkın tercihlerini veya isteklerini dile getirebilecekleri ortak bir platform ve bu taleplere duyarlı yöneticiler de gerekmektedir.

Kent konseyleri ve kent meclisleri gibi uygulamaların yanı sıra yerel hizmetlere gönüllü katılım yollarının mevcudiyeti, yönetimdeki kadrolar ile halkın bütünleşmesini sağlayarak “*katılımcı belediyecilik*” anlayışının sürdürülebilirliğini garantiye almaktadır.<sup>4</sup> Kısaca katılımcı belediyecilik, “*vatandaşların yönetime daha fazla katılımını, yönetimde doğrudan temsilini ve idareyi denetlemesini sağlamak*” temeline dayanmaktadır.<sup>5</sup>

4) H. Emre Bağce, *Halkla İlişkiler ve Vatandaş Odaklı Katılımcı Yerel Yönetim, İnsan&İnsan, Sayı 1, Yaz 2014, s. 4, Erişim Adresi: <http://www.insanveinsan.org/Yaz2014/halkla-iliskiler-ve-vatandas-odakli-katilimci-yerel-yonetim-h-emre-bagce.pdf>, Erişim Tarihi: 12.11.2015.*

5) AK PARTİ 2023 SİYASİ VİZYONU *Siyaset-Toplum-Dünya*, 30 Eylül 2012, s. 55.



## Sosyal Belediyecilik

Sosyal belediyecilik kavramı, anayasada yer alan 'sosyal devlet' ilkesinin yerele yansıması olarak düşünülebilir.

Bu noktadan hareketle sosyal belediyecilik anlayışı; belediyelerin sunduğu hizmetler ve geliştirdikleri politikalarla, hizmet sundukları kişilerin yaşam kalitesinin yükselmesini sağlaması yanında, ihtiyacı olanlara maddi ve manevi destek sağlayarak toplumda bir denge oluşturmayı ve sosyal barışı temin ederek, sosyal kalkınmayı gerçekleştirmeyi içermektedir.

Günümüzde belediyeler geçmişe nazaran daha fazla sosyal belediyecilik anlayışı üzerinde durmakta ve bu değişim beraberinde daha fazla sosyal konut, sosyal yardım ve sosyal hizmet üretimi getirmektedir. Böylece toplumda bir refah artışı sağlanmasına çalışılmaktadır.<sup>6</sup>

## Çevre Dostu Belediyecilik

Çevreye zarar vermemek için özen gösteren, kirliliğe maruz kalmış yerlerin temizlenmesi ve güzelleştirilmesine çalışan, su kaynaklarını kirlenmeye karşı koruyan, hava kirliliğinin azaltılması, temiz ve çevre dostu yakıtların kullanılmasının teşvik edilmesi, yeşil alanın artırılması, çevre bilincinin yaygınlaştırılması, doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için politikalar ve projeler geliştirip uygulayan belediyecilik anlayışıdır.<sup>7</sup>

Başka bir deyişle toplumun sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını kullanmasını sağlamaya çalışan bir anlayıştır.

Bu çerçevede; hava kirliliği ile mücadele, deniz kirlenmelerini önleme, küresel iklim değişikliğine karşı mücadelenin bir parçası olma, ilgili bölgedeki biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlama, erozyona karşı tedbir alma, yeşillendirme çalışmalarına hız verme ve halkın temiz bir çevrede hayatını sürdürmesini sağlamak, en önemli çevre dostu belediyecilik faaliyetleridir.

## Hizmet Odaklı Belediyecilik

Hizmet odaklı belediyecilik; faaliyetlerinde hizmet üretmeyi temel alarak toplumun her kesiminden vatandaşa hitap edecek projeler üretmeyi hedefleyen ve topluma sunulan hizmetin kalitesinin sürekli yükseltilmesini amaçlayan bir belediyecilik anlayışıdır. Ayrıca hizmet yolunda bahane üretmemek ve vatandaşlarına samimi davranmak diğer özellikleridir.

## Toplumcu Belediyecilik

Ülkemizde özellikle 1970'li yıllarda etkin olmaya başlayan toplumcu belediyecilik anlayışı, toplumsal gelişmelere duyarlı, toplumsal sorunlara(örneğin göç sorunu) çözüm üreten, toplum yaşantısının sağlıklı ve huzur içinde yürütülmesine önem veren, toplumsal gelişmeyi sağlamaya ve toplumcu hizmet anlayışı çerçevesinde kaliteli hizmetler üretmeye çalışan belediyecilik anlayışıdır. Kısaca temelde toplumun çıkarlarını savunan yeni bir belediyecilik hareketidir.

6) Bedrettin Keşgin, *Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2012, Sayı:26, s.169, Erişim Adresi: [http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/26/26\\_13.pdf](http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/26/26_13.pdf), Erişim Tarihi: 17.10.2015.

7) AK PARTİ 2007 Genel Seçimleri Seçim beyannamesi, Tanıtım ve Medya Başkanlığı, Baskı: Temmuz-2015, s. 180-183.



## Vatandaş Odaklı Belediyecilik

Vatandaş odaklı belediyecilik; halka inerek<sup>8</sup> halkın taleplerini dinlemeye, sivil toplum kuruluşlarını ziyaret ederek istişarede bulunmaya<sup>9</sup>, vatandaşın tercihlerini dikkate almaya<sup>10</sup>, sorunlara birlikte çözüm üretmeye önem vererek şeffaf, hesap veren, katılıma imkân sağlayan, yöneten ile yönetilen arasında uyum ve bütünlüşmeyi gerçekleştiren, vatandaş memnuniyetini sağlayan ve sunulan hizmetlerin kalitesini yükseltmeye çalışan bir belediye idaresi oluşturma anlayışıdır.<sup>11</sup>

## Sonuç Odaklı Belediyecilik

Sonuç odaklı belediyecilik; özellikle projelerin bitirilmesine büyük önem veren belediyecilik anlayışıdır. Bu anlayışta, üzerinde önemle durulan projelerin, belediyenin seçim dönemi ve sonrasında kendi ürettiği hizmet projeleri olması veya bir önceki dönemde bir başka siyasi partinin üyesi bir belediye başkanı kontrolünde hazırlanan proje ve planlar olması fark etmez. Önemli olan; proje ve planların en kısa sürede sonuçlanması ve böylece vatandaşa hızlı ve kaliteli hizmet sunulmasıdır.

## Üretken belediyecilik

Üretken belediyecilik kavramını Milliyetçi Hareket Partisi, bir yerel seçim öncesi yayımladığı bildiride 'yerel yönetim anlayışımız' tanımlamasıyla duyurmuştur. Buna göre "Üretken belediyecilik, toplumun ayrıştırılmasına karşı geliştirilen önemli ve etkili bir belediyecilik anlayışı olarak, hem birlik ve beraberliğimizi güçlendiren hem de hizmette kalite, etkinlik ve sürekliliği sağlayan bir yerel yönetim anlayışıdır."<sup>12</sup>

## Türkiye'de Kültürel Belediyecilik

Türkiye'de kültürel belediyecilik son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bir hizmet anlayışıdır. Diğer belediyecilik anlayışları çeşitli zamanlarda ön plana çıkartılmış ve ismi anılmasa da fiilen benimsenen hizmetler olmuştur. Ancak kültürel belediyecilik biraz geri planda bırakılmıştır. Örneğin sosyal belediyeciliğe nazaran öne çıkarılma ve geliştirilme konusunda oldukça geri kalmıştır. Yine aynı örnek üzerinde ilerlemek gerekirse, sosyal belediyecilik hem halkın taleplerini karşılama noktasında hem de siyasilerin reklam ihtiyacını karşılama açısından oldukça yararlı olmuştur. Ülkemizde birçok kişinin fakirlik sınırının hatta açlık sınırının altında yaşamak

8) Şeffaf, Hizmet Odaklı Belediyecilik, Edremit Belediyesi web sayfası, Erişim Adresi: <http://www.edremit.bel.tr/sayfalar/seffaf-hizmet-odakli-belediyecilik/>, Erişim Tarihi: 21.11.2015.

9) Vatandaş Odaklı Olacağız, İHA, Haberi Aktaran; 2 Eylül web sayfası, Erişim Adresi: <http://www.2eyul.com.tr/gundem/vatandas-odakli-olacagiz-h26058.html>, Erişim Tarihi: 11.11.2015.

10) Fulya Akyıldız, Belediye Hizmetleri Ve Vatandaş Memnuniyeti: Uşak Belediyesi Örneği, Journal of Yasar University, 2012, 26(7), s.4420, Erişim Adresi: [http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26\\_Sayi\\_3\\_makale-fulya\\_akyildiz.pdf](http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26_Sayi_3_makale-fulya_akyildiz.pdf), Erişim Tarihi: 11.11.2015.

11) H. Emre Bağce, Halkla İlişkiler ve Vatandaş Odaklı Katılımcı Yerel Yönetim, İnsan&İnsan, Sayı 1, Yaz 2014, s. 11, Erişim Adresi: <http://www.insanveinsan.org/Yaz2014/halkla-iliskiler-ve-vatandas-odakli-katilimci-yerel-yonetim-h-emre-bagce.pdf>, Erişim Tarihi: 12.11.2015.

12) Üretken Belediyecilik "Bütüncül Yaklaşım-Birlikte Yönetim", Milliyetçi Hareket Partisi Yerel Yönetimler Başkanlığı, Yayın No:9, Ankara 2013, s. 3, Erişim Adresi: [https://www.mhp.org.tr/usr\\_img/mhpweb/kitaplar/uretken\\_belediyecilik\\_web.pdf](https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/kitaplar/uretken_belediyecilik_web.pdf), Erişim Tarihi:18.10.2015.

durumunda kaldığını göz önüne aldığımızda, bir kurum veya kuruluşun yardım odaklı çalışması ve vatandaşlara maddi anlamda fayda sağlayacak hizmetlerini arttırması normaldir. Ayrıca seçim öncesi propaganda sürecinde halka doğrudan temas eden uygulamalar çoğaltılarak tanıtım çerçevesinde kullanılmaktadır. Ve siyasiler açısından amaca ulaşmada faydalı olduğu da açıkça söylenebilir.

Ancak bu açıdan bakıldığında bir belediye kültürel belediyeçilik çerçevesinde uygulamalar geliştirse ve bunda çok başarılı da olsa ancak bu durum seçim tanıtım metinlerinde çok az yer aldığıyla kalmaktaydı. Hatta ayrı bir yer ayrılması dahi düşünülüyor ve 'belediyeçilik' genel çerçevesi içerisinde bir kaç kelimeyle anlatılıp geçiliyordu.

Ancak son yıllarda özellikle milli gelirimizin artması ve belirli bir kalkınma ve büyüme hızını yakalamamıza müteakip eğitim, öğretim ve entelektüellik seviyesinde gelişme yaşanması dolayısıyla kültürel belediyeçilik ön plana çıkmaya ve önem kazanmaya başlamıştır. Bunda ayrıca sosyal belediyeçilik gibi olmazsa olmaz belediyeçilik anlayışlarının artık oturması ve sosyal belediyeçilik kapsamında üretilen hizmetlerin çok normal hizmetlermiş gibi karşılanmaya başlanması da etkili olmuştur.

Bu halk açısından bir ilerlemenin göstergesi olduğu gibi ülkemizdeki belediyelerin de bir gelişim skalası yakaladığının da göstergesidir.

Böylece kültürel belediyeçilik çalışmaları popülerleşmeye başlamış ve halk bu alanda taleplerde bulunmaya başlamış, geliştirilen uygulamaları benimsemiş ve siyasiler de kültürel belediyeçilik hizmetlerine öncelik vererek, propaganda süreçlerinde ve reklam çalışmalarında daha fazla ön plana çıkarmaya başlamıştır.

## Kültürel Belediyeçilik

Kültürel belediyeçilik, yeni yerleşen bir anlayış olması dolayısıyla kapsayıcı bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Ancak yine de şu şekilde tanımlamak mümkündür; Kültürel belediyeçilik; belediye faaliyetlerinde öncelikle tarihi dokunun korunmasına ve tarihi dokuyu oluşturan yapıların ön plana çıkarılmasına önem vermek, geleneği geleceğe taşıma anlayışı<sup>13</sup> temelinde hizmet üretmek, kültürel faaliyetlere destek vermek veya bizzat kendisi gerçekleştirmek ve "*festivaller, sergiler, fuarlar, çeşitli sanatsal olaylar, yayınlar gibi işleri*" belediyenin hizmet planları içine almaktır.<sup>14</sup> "*Kültürünü koruyan ve yaşatan bir kent*" oluşturmak ve bunu gelecek nesillere miras bırakmayı başarmaktır.<sup>15</sup> Kültürel belediyeçilik doğrultusunda; şehirdeki mevcut önemli yerleri ve kötü yapılaşmanın kararttığı alanları tarihi dokusuna uygun şekilde aydınlatmak, tarihi eserleri ortaya çıkartmak, ferah yaşam merkezleri oluşturmak ve "*yeni oluşturulacak mekan, meydan ve sokakları tarihi dokuya uygun olarak tasarlamak*" gerekmektedir.<sup>16</sup>

Kültürel belediyeçilik anlayışını başarılı bir şekilde hayata geçirenler, geçmişle geleceği

13) *Büyük Medeniyet Yolunda İnsan-Demokrasi-Şehir, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri-Seçim Beyannamesi, AK PARTİ, s. 32, Erişim Adresi: [http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim\\_beyannamesi\\_2014.pdf](http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf), Erişim Tarihi: 14.10.2015.*

14) M. Nevzat Özdemir, *Bolu Belediyesi ve kültürel belediyeçilik*, Erişim Adresi:<http://www.bolununesi.com/icerik/kose.asp?yid=50&id=2883>, Erişim Tarihi: 20.11.2015.

15) *Üretken Belediyeçilik "Bütüncül Yaklaşım-Birlikte Yönetim"*, Milliyetçi Hareket Partisi Yerel Yönetimler Başkanlığı, Yayın No:9, Ankara 2013, s. 3, Erişim Adresi: [https://www.mhp.org.tr/usr\\_img/mhpweb/kitaplar/uretken\\_belediyeçilik\\_web.pdf](https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/kitaplar/uretken_belediyeçilik_web.pdf), Erişim Tarihi:18.10.2015.

16) *Büyük Medeniyet Yolunda İnsan-Demokrasi-Şehir, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri-Seçim Beyannamesi, AK PARTİ, s. 34, Erişim Adresi: [http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim\\_beyannamesi\\_2014.pdf](http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf), Erişim Tarihi: 14.10.2015.*



birleştirebilen, kadim değerlerini bugünün dünyası ile buluşturabilen ve kültürel değerlerini yarına ulaştırmayı başarabilen belediyelerdir.

Kültürel belediyeciliğini benimsemiş bir belediyenin misyonu; kökleri ait olduğu kendi medeniyetinin kodlarında olan ilkeleri, günün *“ihtiyaçlarına ve geleceğin tasarrufuna göre yeniden hayata yansıtma”*. Kültürel belediyecilik kavramına uyan bir belediye, şehri *“tarihi ve kültürüyle bütünleşmiş üst düzey estetiğe”* ulaştırmayı amaç edinmektedir. Bu bağlamda *“şehirlerde inşa edilecek yeni binaların geleneksel mimari çizgiye saygılı”* olması teşvik edilmekte ve aksi bir durum için sağlam bir denetim mekanizması oluşturulmaktadır.

Ayrıca gerektiğinde, geleneksel anlayışa veya bugün sahip olunan kültürel anlayışa uymayan ve belirli bir estetiğe sahip olmayan yapı ve düzenleme planlarının gerçekleştirilmesine müsaade edilmemektedir. Bununla birlikte ihtiyacı olan *“yerleşim birimlerine ücretsiz geleneksel mimari proje desteği sağlanmalıdır.”*<sup>17</sup>

Kültürel belediyecilik hizmetleri kapsamında *“Geleneksel Türk bahçesinden izler taşıyan park ve yeşil alan tasarımları desteklenmektedir. Şehrin geleneksel olarak en kuvvetli olduğu alanlara odaklanılmaktadır. Örneğin müze değeri olan yerleri varsa öncelikle buralar üzerinde durulmaktadır. Moda, müzik, tiyatro gibi günümüz kültüründe önemli yerleri olan dallarda ön plana çıkan şehirlerde ise bu alanlar için öncelikli hizmet planları yapılmaktadır.”* Şehre ait geleneksel değerlerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi için özel çaba harcanmaktadır.<sup>18</sup>

## Kültürel Belediyecilik Anlayışı Çerçevesinde Yapılabilecek Faaliyetler

- Kadim kültürümüzün bir parçası olan fidan dikme-ağaç yetiştirme faaliyetlerine daha fazla ağırlık verilebilir. Ağaçlandırma kampanyaları başlatılarak şehirlerin daha yeşil mekânlar haline gelmesi sağlanabilir. Böylece çevre bilinci artırılabilir.
- Belediye tarafından eğlence, kültür, spor ve sanat alanlarındaki hizmetlere en iyi standartlarda, en hızlı ve en rahat şekilde erişim sağlanabilir.
- İçinde tarihi belgelerin yer aldığı kitaplar kaliteli kâğıtlara basılıp ücretsiz olarak ya da cüzi bir miktar para karşılığı ilgili vatandaşlara verilebilir.
- Gençlere kültürlerini öğretebilecekleri alanlar temin edilebilir.
- Geleneksel değerleri inceleyen, araştıran ve geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapan enstitüler kurulabilir.
- Tarihin daha iyi öğrenilmesi ve kültürel değerlerimizi öğrenip başkalarına da tanıtmaya adına, hem başta büyük il ve ilçeler olmak üzere önemli yerleşim yerlerine belediye destekli geziler düzenlenebilir, hem de ilgili belediyenin bulunduğu yere başka coğrafyalardan tanıma ve gezme amaçlı gelmek isteyenler desteklenebilir.<sup>19</sup>

17) Büyük Medeniyet Yolunda İnsan-Demokrasi-Şehir, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri-Seçim Beyannamesi, AK PARTİ, s. 33-35, Erişim Adresi: [http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim\\_beyannamesi\\_2014.pdf](http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf), Erişim Tarihi: 14.10.2015.

18) Büyük Medeniyet Yolunda İnsan-Demokrasi-Şehir, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri-Seçim Beyannamesi, AK PARTİ, s. 35, Erişim Adresi: [http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim\\_beyannamesi\\_2014.pdf](http://www.akparti.org.tr/upload/documents/secim_beyannamesi_2014.pdf), Erişim Tarihi: 14.10.2015.

19) Gazete Altındağ, yıl:11, sayı:151,Ekim-Kasım 2015, s. 6.

# "REKLAM"IN SINIFLANDIRILMASI : ÇEŞİTLİ KATEGORİLER ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Hazal OĞUZ\*

## Giriş

Zaman içerisinde de hayatın önemli bir parçası haline gelen reklamlar, insanların çevresini sarmaya başlayarak televizyon izlerken, radyo dinlerken, gazete okurken hatta otobüs durağında beklerken bile karşılaşılabilecek hale gelmiş ve kişilerin farkında olmadan satın alma kararını, davranışını, sürecini ve satın alma eylemini yönlendirir hale gelmiştir.

Artık günümüzde ev ya da araba satın almak isteyen bir kişi, reklamlar sayesinde en ucuz krediyi hangi bankadan alabileceğini çok kolay bir şekilde öğrenerek banka kredilerini araştırmakla zaman kaybetmemektedir. Diğer taraftan; birçok alkolsüz gazlı içecek markası olmasına rağmen reklamların yönlendirmesiyle tüketiciler tercihlerini belirli markalar üzerinde yoğunlaştırarak o ürünü satın almayı tercih etmektedir. Bu çalışmada günümüzde giderek artan bir çeşitliliğe sahip olan "reklam"ın amacına, hedef kitlesine, yapana, mevzuata ve taşıdığı mesaja göre sınıflandırılması ve bunların ne anlama geldiği üzerinde durulacak, örnekler ile konunun anlaşılması pekiştirilecektir.

## 1. Reklamın Yapana Göre Sınıflandırılması

Reklamı yapanlara göre; üretici reklamı, aracı reklamı ve hizmet işletmesi reklamı başlıkları altında incelemek mümkündür (Duran, 2001).

### • Üretici Reklamı

Ürün ya da hizmetin bire bir üreticisi olan kurumun kendisinin yaptığı reklamlardır (Avşar ve Elden, 2004). Arçelik, Fiat, Korkmaz gibi firmaların reklamları, bu tür reklamlara örnek olarak gösterilebilir. Üretici reklamları genel reklamlar olarak da isimlendirilmektedir.

### • Aracı Reklamı

Ürün ya da hizmetin bire bir üreticisi konumunda olmayan yalnızca ürün ve hizmetlerin tüketicilerle buluşmasını sağlayan aracı kuruluşların, reklam veren konumunda bulunduğu reklamlardır. Migros, Gratis gibi kuruluşların verdikleri reklamlar aracı reklamı olarak tanımlanabilir.

*\*Ticaret Uzmanı, Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü*

*hazal.oguz@ticaret.gov.tr*



- **Hizmet İşletmesi Reklamı**

Banka, tatil, sigorta sektörü gibi tüketiciye hizmet üreten sektörlerin yaptığı reklamlardır. Halk Bankası, Anadolu Sigorta gibi kuruluşların reklamları bu tür reklamlara örnek olarak gösterilebilir.

## 2. Reklamın Amacına Göre Sınıflandırılması

Amaçlarına göre reklamlar; birincil talep yaratmayı amaçlayan reklamlar, seçici talep yaratmayı amaçlayan reklamlar, sosyal amaçlı reklamlar, kar amaçlı reklamlar ve kar amaçsız reklamlar gibi alt başlıklar altında incelenebilir.

- **Birincil Talep Yaratmayı Amaçlayan Reklamlar**

Özellikle piyasaya ilk kez çıkan bir ürün kategorisinde yer alan bir marka için söz konusu olan reklamlardır (Elden vd., 2004). Belirli bir mal veya hizmet grubunu tanıtmaya ve benimsetme amacını taşımaktadır. Örneğin; cam, televizyon, bilgisayar gibi (Akat, 2001).

- **Seçici Talep Yaratmaya Yönelik Reklamlar**

Belli bir ürün kategorisi içinde yer alan belli bir markaya yönelik talebin yaratılması ya da güçlendirilmesine yönelik olarak yapılan reklamlardır (Elden vd., 2004). Marka bağlılığına ve markanın üstünlüğüne inanmaktan ziyade insanların o markanın kendisini “daha çok şey ifade eden” değerleriyle özdeşleşmeleri ile ilgilidir (Butterfield, 1999). Örneğin; “Du-Pont” çakmak, “Adidas” ayakkabı gibi (Akat, 2001).

- **Sosyal Amaçlı Reklamlar**

Toplum refahını arttırmak amacıyla kar amacı güden veya gütmeyen kuruluşlar tarafından belirli fikirlerin benimsenmesini sağlamaya yönelik hazırlanmış olan reklamlardır. Örneğin; ülkemizde ve tüm dünyada “Habitat” ile ilgili yayınlanan reklamlar, sosyal amaçlı reklamlar grubuna girmektedir (Akat, 2001).

- **Kar Amaçlı Reklamlar**

Kar amacı güden şirketler tarafından gerçekleştirilen reklamlardır (Avşar ve Elden, 2004).

- **Kar Amaçsız Reklamlar**

Dernekler, vakıflar gibi kar amacı gütmeyen kuruluşların, kendilerini ve çalışmalarını tanıtarak, maddi-manevi destek sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri reklamlardır (Avşar ve Elden, 2004).

## 3. Reklamın Hedef Kitesine Göre Sınıflandırılması

Reklam verenler genellikle ürettikleri ürün veya sundukları hizmete göre nüfusun farklı kesimlerine yönelmektedirler. Örneğin; hedef kitlesi yetişkinler olan bir ürünün reklamı çocukların ilgisini çekmeyebilir ya da tıp aletlerine yönelik olarak yapılan reklamlar birçok insanın aksine daha çok doktorların ilgisini çekecektir. Bu sebeple, hedef kitlesine göre reklamları iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

- **Tüketiciye Yönelik Reklamlar**

Ürün ve hizmetlerin nihai tüketicisi konumunda olan gerçek kişilerin hedef kitlesi olarak seçildiği reklamlardır. Burada hedef alınan tüketiciler ticari amaçla hareket etmezler, tüketim amaçlı hareket ederler. En çok görülen reklam türüdür. Yetişkinlere yönelik reklamlar, çocuklara yönelik reklamlar bu tür reklamlara örnek olarak verilebilir.

- **Tüketiciye Yönelik Olmayan Ticari Amaçlı Reklamlar**

Tüketiciye yönelik olmayan ticari amaçlı reklamlar, üreticiden üreticiye yapılan reklamlardır. Burada bir üretici kendi ürününü bir başka üreticiye tanıtmaktadır. Burada hedef alınan kişi ya da firmalar ticari amaçla hareket ederler ve satın aldıkları ürün ya da hizmeti yeni bir ürün ya da hizmet ortaya koymak için kullanırlar. Bu tür reklamlara genelde mesleki dergiler, fuarlar gibi alanlarda rastlanır.

Tüketiciye yönelik olmayan ticari amaçlı reklamlar için nadiren kitle iletişim araçları kullanılır, bu

nedenle nihai tüketici olan kişiler bu tür reklamları genelde görmezler.

Sağlık meslek mensuplarının kullandığı teçhizata ilişkin yapılan reklamlar bu tür reklamlara örnek olarak verilebilir.

Tüketiciye yönelik olmayan ticari amaçlı reklamlar genellikle üç ürüne yönelik olur:

- Sermaye ürünleri: Üretim yapmak için kullanılan malzemeler (bitki, makine, ekipman)
- Üretim ürünleri: Diğer ürünlerin parçaları haline gelen ürünler (ham maddeler)
- Operasyonel ürünler: Üretim yapabilmek için kullanılan mal ve hizmetler (sigorta, bakım, temizlik malzemeleri) (Arens,1996).

Ürün ve hizmetlerin nihai tüketicilere ulaşmasına yardımcı olan toptancı, perakendeci gibi dağıtım kanallarında yer alan aracılara yönelik olarak yapılan reklamlar da bu tür reklamlardandır (Elden vd., 2004).

#### 4. Reklamın Taşındığı Mesaja Göre Sınıflandırılması

Taşındığı mesaja göre reklamlar; mamul reklamları ve kurumsal reklamlar olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

##### • Mamul Reklamları

Mamul reklamlarında; belli bir ürün ya da hizmetin özellikleri tanıtılarak, o ürün ya da hizmetin satın alınmasını sağlayacak fiyat, satış koşulları, ürünün kullanım özellikleri, faydaları gibi konularda bilgiler verilir (Avşar ve Elden, 2004). Domestos, Biskrem, Axa Sigorta reklamları bu tür reklamlara örnek olarak gösterilebilir.

##### • Kurumsal Reklamlar

Kurumsal reklamlarda, mal ve hizmetlerin üreticisi konumunda olan kurumlar reklamın konusunu oluşturmaktadır. Bu tür reklamlarda hedeflenen amaç, kuruma yönelik olumlu bir kurum imajı ve olumlu bir tutum yaratılmasıdır. Mamul reklamlarının aksine bu reklamlarda üretilen mal ve hizmet yerine kurumun kendisi tanıtılmaktadır (Akat,2001). Procter & Gamble tarafından yapılan reklamları bu tür reklamlara örnektir.

#### 5. Reklamın Zaman Kriterine Göre Sınıflandırılması

Reklamlar, tüketicilere farklı ürün grupları arasındaki alternatifleri gösterirken onları satın almak için zorlamamakla birlikte, belirli bir satın alma alışkanlığı oluşturmaya çalışırlar. Bu sebeple, oluşturulan satın alma alışkanlıklarına göre reklamın firmaların satışları üzerinde kısa ve uzun vadeli etkileri vardır.

##### • Hemen Satın Aldırmaya Yönelik Reklamlar

Kısa vadede satışlarını maksimize etmek isteyen reklam verenler, tüketicileri kendi ürünlerini satın almaları için ikna etmeye çalışırlar. Bu bağlamda, hemen satın aldırmaya yönelik reklamlar da, tüketicinin hemen karar vermesi ve reklam verenin istediği yönde bir satın alma davranışını vakit kaybetmeden gerçekleştirmesi üzerinde durulur. "İki al bir öde" gibi kampanyaları duyuran reklamlar, hemen satın aldırmaya yönelik reklamlara örnek olarak verilebilir (Elden vd., 2004).

##### • Uzun Dönemde Satın Aldırmaya Yönelik Reklamlar

Uzun vadede reklam verenlerin amacı, ürünlerine yönelik sürekli talep oluşturabilmektir. Öncelikle, tüketiciler ürünün varlığı ve bulunabilirliği hakkında bilgilendirilerek, tüketicilerin ürüne yönelik olumlu tutumları geliştirilir ve satın almak için ikna edilirler. Daha sonra reklamlar aracılığıyla, tüketiciler bir ürün ya da hizmete ihtiyaç duyduklarında satın almak için akla gelecek ilk marka olmak amacıyla pekiştirme yapılır. Böylece, ürün tüketicilerin zihnine iyice yerleştirilerek uzun vadede tüketimin devam etmesi sağlanmış olur.

İşletmeler reklamı kısa vadede yalnızca ürün ya da hizmeti pazarlayabilmek için kullanırken, uzun vadede işletmenin devamlılığı için kullanılmaktadırlar.

## 6. Reklamın Coğrafi Kritere Göre Sınıflandırılması

Coğrafi kriterlere göre reklamlar; bölgesel reklam, ulusal reklam, uluslararası reklam ve global reklam olmak üzere dörde ayrılır.

- **Bölgesel Reklam**

Sadece belli bir bölge dahilinde üretim ve satış yapan reklam verenlerin gerçekleştirmiş oldukları reklamlardır ve bu reklamlar için yerel kitle iletişim araçları mecra olarak kullanılır (Kocabaş ve Elden, 1996).

- **Ulusal Reklam**

Ulusal sınırlar içerisinde faaliyet gösteren firmaların tüm ulusal pazara yönelik olarak hazırladıkları reklamlardır. Bu tür reklamlar, birden fazla pazarda mümessiller aracılığı ile satış yapan toptancıların, hizmet kuruluşlarının ve fabrikatörlerin yaptığı reklamlardır (Akat, 2001).

- **Uluslararası Reklam**

Birden fazla ülkede satış yapan çok uluslu kuruluşların yayınladığı reklamlardır.

- **Global Reklam**

Tüm dünyanın tek bir pazar olarak değerlendirilmesi global reklamı uluslararası reklamdan ayıran özelliktir. Bu tür reklamlarda hazırlanan reklam kampanyası tüm dünyada hemen hemen aynı tarihlerde ve aynı biçimde gösterime girer. Ancak, bu tür reklam kampanyalarında global anlayış kullanılsa dahi reklamın etkinliğini ve çeşitli ülkelerdeki kabul edilirliliğini artırmak adına ülkelerin kendilerine ait kültürel özellikleri de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, global bir reklam hazırlanırken ülkelerin lokal anlayışları da göz ardı edilmemelidir (Avşar ve Elden, 2004).

## 7. Reklamın Mevzuata Göre Sınıflandırılması

Mevzuata göre reklamlar; örtülü reklam, satışı özendirici reklam, karşılaştırılmalı reklam, tanıklı reklam, çevreye ilişkin reklamlar, finansal hizmetlere ilişkin reklamlar ve çocuklara yönelik reklamlar başlıkları altında incelenebilir.

- **Örtülü Reklam**

Örtülü reklam, reklam olduğu açıkça belirtilmeksizin yazı, haber, yayın ve programlarda, mal veya hizmetlere ilişkin isim, marka, logo ya da diğer ayırt edici şekil veya ifadelerin ticaret unvanı ya da işletme adlarının reklam yapmak amacıyla yer aldığı ve tanıtıcı mahiyette kullanıldığı reklamlardır.

- **Satış Özendirici Reklam**

Satışa özendirici reklamları kısaca, tüketiciyi satın almaya teşvik eden reklamlar olarak tanımlamak mümkündür. Mal veya hizmetlere yönelik çekiliş, yarışma ve promosyon gibi pazarlama tekniklerini kullanan veya indirim yapıldığını gösteren yazılı, sesli veya görsel herhangi bir ibarenin yer aldığı reklamlar bu tür reklamlara örnek olarak gösterilebilir.

- **Karşılaştırılmalı Reklam**

Bir mal veya hizmetin tanıtımı esnasında, rakip mal veya hizmetlere ilişkin unsurların doğrudan veya dolaylı olarak kullanıldığı reklamlardır.

Karşılaştırılan mal veya hizmetlerin aynı nitelikte olması ve aynı istek ya da ihtiyaca cevap vermesi, tüketiciye fayda sağlayacak bir hususun karşılaştırılması, karşılaştırılan mal veya hizmetlerin, fiyatı da dahil, bir ya da daha fazla maddi, esaslı, doğrulanabilir ve tipik özelliğinin objektif olarak karşılaştırılması, nesnel, ölçülebilir, sayısal verilere dayanan iddiaların; bilimsel test, rapor veya belgelerle ispatlanması, rakiplerin fikri ve sınai mülkiyet haklarını, ticaret unvanını, işletme adını, diğer ayırt edici işaretlerini, mallarını, hizmetlerini, faaliyetlerini veya diğer özelliklerini kötülememesi veya itibarsızlaştırılmaması, menşei belirtilmiş mal veya hizmete ilişkin karşılaştırmada, mal veya hizmetlerin aynı coğrafi yerden olması, reklam veren ile rakibinin markası, ticaret unvanı, işletme adı veya diğer bir ayırt edici işareti ya da mal veya hizmetleri ile ilgili karışıklığa yol açmaması halinde karşılaştırılmalı reklam yapılabilir.



### • Tanıklı Reklam

Tanıklığına başvuru alan kişi, kurum veya kuruluşun tecrübesine, bilgisine veya araştırma sonuçlarına dayanmayan ve gerçek olmayan hiçbir tanıklık ya da onay ifadesine yer verilmediği ve atıfta bulunulmadığı; geçerliliğini yitiren veya başka nedenlerle uygulanamaz duruma gelen tanıklık ya da onay ifadelerine yer verilmediği; doktor, diş hekimi, veteriner hekim ve eczacılar ile sağlık kuruluşlarının bir mal veya hizmete yönelik sağlık beyanında bulunduğu ilişkinin ya da bu izlenimi uyandıran herhangi bir görüntü, beyan veya atfa yer verilmediği reklamlardır.

### • Çevreye İlişkin Reklam

Tüketicilerin çevre konusundaki duyarlılığını ya da bu alandaki olası bilgi eksikliğini istismar edecek biçimde yapılamayan; çevresel işaret, sembol ve onayların tüketicileri aldatıcı şekilde kullanılmadığı; çevresel etki konusunda sadece akademik kuruluşlarca kabul görmüş bilimsel çalışmalara dayalı bilimsel bulgular ve teknik gösterimlerin kullanılabilirdiği; ilgili mevzuatı gereği enerji etiketlemesi zorunlu olan mallara ilişkin reklamlarda, enerji verimliliğine veya fiyata dair bilgilerin yer alması durumunda, ilgili malın enerji verimliliği sınıfının belirtilmesinin zorunlu olduğu reklamlardır.

### • Finansal Hizmetlere İlişkin Reklam

Kredi hizmetleri ile faiz ve kar oranları gibi unsurların yer aldığı reklamlardır.

Faiz ve kar payı oranlarının yer aldığı reklamlarda, bu oranların doğru olarak belirtilmesi ve vade sonunda elde edilecek toplam tutarı etkileyecek koşullara yer verilmesi gerekir.

Kredi hizmetlerine ilişkin reklamlarda faiz ve kar payı oranlarına yer verilmesi durumunda ise; kredinin tüketiciye toplam maliyetinin aylık ve yıllık yüzde değeri açık ve anlaşılır bir biçimde reklamın ana vaadinde belirtilmelidir.

### • Çocuklara Yönelik Reklam

Çocuklara yönelik olan veya çocukları etkileme olasılığı bulunan reklamlar ile çocukların oynadığı reklamlardır. Bu reklamlar:

- Çocukların; fiziksel, zihinsel, ahlaki, psikolojik ve toplumsal gelişim özelliklerini olumsuz yönde etkileyebilecek hiçbir ifade ya da görüntü içeremez.
- Hedef kitlesindeki çocukların yaş grubunun özellikleri dikkate alınarak, çocuklarda gerçek dışı beklentilere neden olan veya kurgu ile gerçeklik arasındaki farkı ayırt etmeyi zorlaştıran unsurlar içeremez.
- Belirli bir ürüne sahip olmanın ya da o ürünü kullanmanın çocuğa, yaşıtı olan diğer çocuklara göre fiziksel, sosyal veya psikolojik bir üstünlük sağlayacağına veya o ürüne sahip olmamanın aksi yönde bir etki oluşturacağına yönelik mesajlar içeremez.
- Çocukları tehlikeli durumlara sokabilecek veya tanımadıkları kişilerle ilişki kurmaya ya da bilmedikleri veya tehlikeli yerlere girmeye teşvik edebilecek hiçbir ifade ya da görüntü içeremez.
- Çocukların taklit edebilecekleri şiddet unsurları içeremez.
- Çocukları, kendileri veya çevreleri için tehlike oluşturabilecek araç, gereç ve nesnelere kullanırken veya oynarken gösteremez.
- Kültürel, ahlaki ve olumlu sosyal davranışları bozmaya, değiştirmeye veya kötülemeye yönelik unsurlar içeremez.
- Çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu özel güvenin kötüye kullanılmasına yönelik ifade veya görüntüler içeremez.
- Ebeveyn veya öğretmenlerin otoritesini ve sorumluluğunu zayıflatacak veya ortadan kaldıracak unsurlar içeremez.
- Ebeveynlerin çocuklarına yönelik sevgi, şefkat, bağlılık gibi hassasiyetlerini istismar edemez.
- Çocukları, bir mal veya hizmeti edinmek için, ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye

doğrudan teşvik edemez.

- Mal veya hizmetlerin edinilmesi için, çocukların sözleşme yapmalarını ima edecek ifadeler içeremez.
- Mal veya hizmetin her aile bütçesine uygun olduğunu ifade edemez.
- Mal veya hizmetin fiyatının düşük olduğu algısı oluşturacak şekilde, fiyat bilgisinin yanında yalnızca veya sadece gibi ifadeler içeremez.
- Mal veya hizmeti kullanmanın veya bunlardan yararlanmanın gerektirdiği beceriyi, olması gerekenden az gösteremez.
- Reklamı yapılan mal veya hizmetin kullanımı için ya da reklamda gösterilen sonucun alınabilmesi için ilave mal veya hizmet gerekmesi halinde, bu hususları açıkça içermek zorundadır.
- Önlem alınmadığı takdirde çocukların veya çevresindekilerin sağlığına zarar verebilecek mal veya hizmetler için gerekli önlemlerin alınmasını sağlayan hatırlatıcı simge veya uyarıları içermek zorundadır.

## Sonuç

Tüketicilere çeşitli kitle iletişim araçlarını kullanarak, üretilen mal ve hizmetler hakkında yeterli ve doğru bilgileri aktarıp satış faaliyetini gerçekleştirmek üzere yapılan faaliyetler olan reklamlar, birçok farklı şekilde sınıflandırılabilir.

Reklamın yapana göre, amacına göre, hedef kitlesine göre, taşıdığı mesaja göre, zaman ve coğrafi kriterlere göre ve mevzuata göre sınıflandırılması mümkündür. Bu anlamda pek çok bakış açısı ve farklı ölçütlere göre reklamları kategorik olarak ele almak, kavrama ve kavramla ilintili pazarlama ilkelerini anlamayı kolaylaştıracak, araştırmacılara bir ışık tutacaktır.

## Kaynakça

- Akat, Ö. (2001). Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Arens W. F., (1996). Contemporary Advertising. Chicago: Irwin.
- Avşar, B. Z. ve Elden, M. (2004). Reklam Ve Reklam Mevzuatı, RTÜK Yayınları, Ankara, s: 41-47
- Butterfield, L. (1999). Reklamda Mükemmele Ulaşmak. İstanbul: Reklamcılık Vakfı Yayınları.
- Duran, M. (2001). Reklama Genel Bir Bakış. <http://danismend.com/kategori/altkategori/- / pazarlama-iletisimi-vestratejileri/> Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- Elden, M. ve Kocabaş, F. (1997). Reklamcılık Kavramlar, Kararlar, Kurumlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elden M. ve Ulukök, Ö. (2006). Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim Ve Etik. Küresel İletişim Dergisi, Sayı 2, Güz.
- Elden, M. (2004). Reklam Yazarlığı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elden, M., (2009). Reklam ve Reklamcılık. İstanbul: Say Yayınları.
- Elden, M., Ulukök Ö. ve Yeygel, S. (2009). Şimdi Reklamlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elden, M. ve Bakır, U. (2010). Reklam Çekicilikleri. İstanbul: İletişim Yayınları.

## TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

### YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

## TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

### DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN  
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA  
Dr. Cemil ŞENEL

## TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

### HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ  
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN  
Özdemir ÜNSAL

## Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası



# KARINCA

HAZİRAN 2021 YIL: 87 SAYI: 1014 ISSN: 1300-1450



9 771300 145005